

PRESA ÎN PERICOL

SĂPTAMÂNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL
ANUL IV • Nr. 45 (197) • 17-23 noiembrie 1993 • 16 pagini • 90 lei

TIA pag. 7
SERBĂNESCU
"Insulta și batjocura"

PRESA
pag.
7, 8, 9

O viitoare locuință
pentru ziaristi:
închisoarea Sighet

Foto: C. Tătăraș

Interviu săptămânii

JACQUES RUPNIK
Necazurile Europei
postcomuniste

pag. 12-13

Parlamentul României trece printr-unul dintre momentele legislative-cheie, care va avea repercuze nu numai asupra subiecților noilor prevederi, dar și asupra vieții politice.

Au fost votate în Senat amendamentele la Codul penal, introduse de Guvern, dar suportind mai multe intervenții pe parcurs, în comisii și în timpul dezbatelor. S-au acoperit, este adevărat, teritoriile care altădată scăpaseră atenției (terorismul, traficul de droguri, unele delicte economice și.a.), însă prin adoptarea unor articole au fost afectate garanțiile constituționale privind libertatea de opinie, libertatea de expresie, dreptul la viață intimă. Caracterul represiv al Codului penal a fost accentuat, funcționarul public devine din nou superior cetățeanului obișnuit. În loc ca Parlamentul să voteze legea care asigură accesul la informație (așa cum cere Constituția), presa este amenintată prin art. 205 și 206. Aceste evoluții se pot transforma într-o adevărată mineriadă

legislativă, dacă actuala inițiativă privind secretul de stat va fi receptată în același mod. La toate se adaugă reacția negativă a diferitelor structuri regionale la care România dorea în principiu să adere. Și, bineînteleas, a Consiliului European, unde intrarea României a fost precedată de discuții dramatice și unde diferite personalități ale organizației vorbesc în modul cel mai serios de excluderea ei, în cazul nerespectării angajamentelor.

Însă, dincolo de efectele din domeniul legislativ, este cazul să evaluăm și efectele politice. Artizanii amendamentelor anticonstituționale nu au fost numai parlamentarii PDSR, ci și ai Opoziției, mulți dintre ei mai radicali decât Guvernul. Cum este posibil o astfel de atingere a intereselor democrației, în numele căreia societatea civilă, afectată prin noile prevederi, și-a oferit anterior ajutorul partidelor din CDR?

Partidele nu sunt democratice pentru că cineva le-a născut astfel. Sunt pe măsura activității reprezentanților lor din Parlament, din Guvern (când este cazul) sau din Administrația locală. Partidele nu sunt pro-occidentale pentru că liderii lor preferă să meargă în Germania sau în Statele Unite, nici fiindcă cer sponsorizări din această parte a lumii, ci numai dacă înțeleg și promovează spiritul lumii occidentale, dacă se arată loiale principiilor și

tratatelor care stau la baza democrațiilor moderne. Modul în care anumiți parlamentari ai CDR au vorbit despre specificitatea românească sau despre modul nostru de a înțelege drepturile omului reproduce perfect discursul coaliției majoritare; iar celor care au fost la Conferința Mondială a Drepturilor Omului de la Viena le amintește de luările de cuvint ale repre-

zentanților Coreei de Nord, Iranului sau Sudanului, care contestau universalitatea drepturilor omului în numele culturii și tradiției lor.

În contextul politic de după Revoluție, extrema fragilitate financiară și organizatorică a partidelor de opozitie era echilibrată de legitimitatea simbolică a democrației, a valorilor drepturilor omului și europenismului pe care aceste partide păreau că le promovează. La care se mai adăuga, din aceleași motive, sprijinul consistent al unei părți a presei, a altor grupuri și organizații neimplicate în politica de partid. Pierzindu-și această legitimitate și lovind în interesele societății civile, anumite partide își schimbă, practic, statutul politic. Ceea ce ar putea avea ca efect o schimbare radicală a viitoarelor competiții pentru putere.

GABRIEL ANDREESCU
Spre o mineriadă legislativă

SONDAJ CIS
Prețuri, greve,
educație
pag. 11

Sindicalele
și iarna
guvernamentală
pag. 3 și 5

Sindicalele
și iarna
guvernamentală

Dragă doamnă Adameșteanu,

Am fost foarte flătătă să-mi văd interviul în "22" nr. 40, din 13-19 octombrie 1993.

Din păcate, am constat că în introducere au apărut inexacitate. Nu am refuzat niciodată o invitație din partea d-lui Sorin Roșca-Stănescu la un banchet. În primul rînd, nu am putut refuza acest lucru, nefiind invitată. În al doilea rînd, am fost de două ori invitată să acasă, unde m-am bucurat de o foarte bună dar modestă gustare, pregătită de mama sa.

Vă trimit această scrisoare pentru că sunt, în general, împotriva rescrierii istoriei, chiar și a detaliilor.

Cu sinceritate,
IRENA LASOTA

Stimată doamnă Gabriela Adameșteanu,

Permiteți-mi să imi exprim bucuria că, în sfîrșit, revista "22" a realizat necesitatea punerii în discuție a problemei cercetării științifice, ca instituție distincță a societății civile (vezi nr. 41/1993 cu masa rotundă organizată la GDS). Din păcate, aceasta are loc mai mult sub presiunea scadătelor și amenințarea unei propunerii legislative infirmă, informe și deformante decât ca o inițiativă proprie, de dezbatere de idei și principii, care să prevină apariția unor asemenea enormități legislative.

Dacă actuala Putere nu e în stare să angajeze un dialog eficient cu cei în măsură a formula principii realiste de organizare și funcționare a unei vieți științifice sănătoase, atunci este salutară acțiunea Grupului pentru Dialog Social, care a considerat, în cele din urmă, că este de datoria lui să organizeze un asemenea dialog.

La nivelul concepției generale nu este foarte clară misiunea cercetării științifice, aceasta fiind privită nu atât ca un factor de cultură, de cunoaștere, cu unele potențialități direct aplicative, cit mai ales ca o "reală forță de producție, capabilă să ridice pe noi culmi de progres tehnic și tehnologic industria națională". Totuși este bine că s-a înțeles că o dezbatere vizând o propunere legislativă nu putea fi abordată în afara celor care au simțit pe propria piele atât catastrofa planificării centralizate a descoperirilor științifice, cit și frustrările și îngrădirea libertăților de acțiune datorate lipselor înțelegerii rolului și menirii unei activități umane, având priorități și criterii proprii de valoare, aflate prin definiție în afara oricărora condiționări ideologice.

Cred că nu este cineva care să conteste existența unor anomalii (...), dobândite în dezvoltarea cercetării științifice românești, în cadrul sistemului comunist de organizare. Nu trebuie căutat prea adinc pentru a observa că, prin acest sistem, legăturile naturale dintre diversele comportamente ale vieții sociale au fost tăiate și înlocuite cu altele, contra naturii. (...)

Ideea fixă a comunismului era "dezvoltarea industrii, cu pivotul ei, industria constructoare de mașini", indiferent de prețul cu care se face aceasta. În cazul cercetării, legătura cu industria, cu producția industrială se facea prin compartimentul cercetărilor direct aplicative. De aceea, acestuia i s-a imprimat o dezvoltare extensivă, hipertrofică, însoțită de o atrofie corespunzătoare a celorlalte compartimente și îndeosebi a cercetărilor fundamentale, care au fost obligate la o conviețuire în lipsuri și umilințe. (...)

Cu toate acestea, pentru reintroducerea în normal, această normalitate trebuie în primul rînd definită. Apoi, pentru aplicarea unui tratament adecvat, de eliminare, chiar chirurgicală, a părții hipertrofiate și de revitalizare a celor hipotrofiate, trebuie enunțate direcțile și prioritățile propriei cercetării științifice,

PREȚUL ABONAMENTELOR DEJA CONTRACTATE NU SE MODIFICĂ, INDIFERENT DE SCHIMBARILE ULTERIOARE ALE PREȚULUI REVISTEL.

LA SEDIUL REDACȚIEI PUTEȚI CUMPARA DIN STOC:

Numere, după cum urmează: din anul 1990 numerele 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 25, 28, 29, 38, iar din anii 1991 și 1992 – orice număr. Exemplarele vechi sunt comercializate la prețul actual al revistei. De asemenea, redacția "22" ține la dispoziția doritorilor "Raportul asupra evenimentelor din 13-15 iunie" (120 lei), precum și Edițiile speciale: "22" – "Suspiciune de fraudă" (50 lei), "Oslobodenje" (30 lei).

spre a defini, păstra și apoi dezvoltă partea sănătoasă. Dar care este aceasta? În fine, reanimarea va necesita o terapie intensivă, o mină de ajutor, nu însă o pomană. Dacă acestea nu vor fi făcute și se vor aştepta din nou indicații și orientări din afara cercetării, care să îndrumă pe căi improprii, să nu ne mirăm că ne vom trezi nu cu o mină ci cu un pumn, iar interese străine sau chiar dezinterese complice vor arunca cercetarea științifică din nou la remorca factorilor de natură ideologică sau economică. Va obliga din nou cercetarea să rezolve problemele altora și nu îi va obliga pe alții să se ridice la nivelul de înțelegere al noilor descooperiri științifice.

Lipsa precizării normalității, a priorităților și a direcțiilor proprii de dezvoltare creează, de asemenea, în sistemul cercetării o situație tensionată, de incertitudine, cu dezvoltare de adversități și de lupte interne mai mult sau mai puțin fățușe pentru supraviețuire. Mai mult chiar, se dezvoltă tendințe extremiste, care anihilează intenția de formulare explicită a unor politici științifice, echilibrate. (...)

Revenind la dialogul initial de la GDS, care, din lipsa unor obiective mai clar formulate, vizând atingerea unor puncte sensibile, neclare sau deformate din concepția generală asupra menirii și valorilor din cercetarea științifică, a condus la o sumă necongruentă de monologuri, mai mult sau mai puțin aprofundate. De aceea, pentru o înțelegere și plasare în contextul unei societăți civile structurate natural, precum și pentru a preveni legiferarea unui sistem limitativ, dirijist al cercetării științifice, aș dori să vă propun reluarea și aprofundarea unor dialoguri pe această temă, în jurul unor mese rotunde la GDS, în care să se urmărească mai atent printre altele:

- Cercetarea ca factor de cunoaștere, act de cultură.
- Cercetarea ca factor de producție.
- Principii de organizare a cercetării științifice.
- Sistemul de conducere a cercetării științifice.
- Statutul personalului de cercetare.
- Alegerea tematicilor, politici științifice și finanțare.
- Oportunități de manifestare și competiție.
- Relația cu factorii de decizie guvernamental și parlamentari.
- Relația cu opinia publică și mass-media.
- Poziția statului român față de cercetarea științifică.

Dr. MIRCEA PENTIU cerc. pr. IFA
București, 2.11.1993

Mult stimată doamnă Gabriela Adameșteanu,

Sunt abonat al săptăminalului "22" și am citit proiectul de lege al Alianței Civice prin care se cere condamnarea regimului comunist (1945-1989). Lăudabil, dar, după părerea mea, fără sortă de izbindă. Nu trebuie să pierdem din vedere că, în acest moment, toate pirghile puterii, de la Cotroceni pînă la ultimul cătun, sunt acaparate de foștii nomenclaturi. Un asemenea proiect va avea soarta moținilor de cenzură. Comuniștii sunt solidari și cum ei sfidează logica și bunul-simt, cum pentru ei cu-vîntele au alt înțeles, iar noțiunile au altă sferă și alt conținut, toate acestea duc la o personalitate pentru care sentimentul de onoare și cel subsecvent de puțoare nu există.

Ce trebuie făcut? (...) Pentru a se da o satisfacție dreptății și adevărului, după părerea mea, pe care mi-am exprimat-o și cu alte ocazii, trebuie concentrat focul asupra unui singur punct. Anume? Crima de înaltă trădare și crima de uzurpare a voinței naționale săvîrșită la 6 martie 1945, cînd Comitetul Central al PCR a primit mandat de la Kremlin. Circumscriș numai la acel nucleu, comuniștii din Parlament fie vor respinge legea și se vor demasca în fața opiniei publice interne și, mai ales, internaționale, ca solidari cu trădătorii, fie se vor asocia. În a doua ipoteză se va

declanșa procesul care, fatal, va antrena și pe alții și, ca un bulgăre de zăpadă rostogolit tăvălug, va strivi tot ce-i va sta în cale. Vor fi luati pe felii, așa cum au făcut comuniștii cu bancherii și industriașii, apoi moșierii, după ei chiaburii, ca, la sfîrșit, să abolească proprietatea.

CONSTANTIN R. DUMITRESCU
fost senator PNCD

București, 9 noiembrie 1993

Stimată redacție,

Mulțumesc pentru ținuta deosebită, pentru complexitatea problemelor tratate în revistă, iar serviciului de difuzare – un plus de gratitudine pentru solicitu-dinea inconfundabilă.

Cu respect,

AURA HORHOCEA
Buziu

Credință și putere

Vedem, contrariați și copleșiți de sentimentul zădărnicie, cum supraviețuește acea inclinație bolnăvicioasă a firii spre misticism, spre o realitate exterioară lumii, derivată probabil din neputință de a străbate și a justifica rațional capriciile existente. S-a afirmat adeseori, dintr-o prea grăbită și, în consecință, superficială observație, că ar fi vorba, în fond, despre o Renaștere spirituală, despre o renunțare fericită la ideologia totalitară. Se pune întrebarea: cind a murit oare păgubitorul și sterul instinct al Divinității? Este o naivitate să se creadă că la nivel de societate transformările se petrec cu anularea oricărei continuități. Poate pare paradoxal, dar marxismul, deși de sorginte ateistă, are totuși trăsături proprii unei religii, dacă ar fi să numim doar exclusivismul său doctrinar, colectivismul coercitiv și procustian sau idealurile sale mesianice, atât de nobile în aparență. Dacă vreti, a fost o schimbare truafașă de zei și acum, dezgustați de ultimul și oarecum spășită, ne întoarcem la cel pe care l-am renegat, spre a-l slui cu un zel și o insuflare teribilă.

Există, dar, un curent ce ia ampioare necontent în sensul unei exaltări a valorilor creștine, cu o lipsă de îngăduință specifică față de orice alte expresii ale culturii și civilizației umane. Astfel s-a trecut, într-o similitudine nu chiar uluitoare, de la etichetarea Occidentului drept "putred", recunoașteți, la cea de astăzi, de "Occident decadent", cu un împlacabil și nedisimulat dispreț (...).

Haosul posttotalitar este resimțit dureros, astfel incit chemarea spiritului cruciat găsește un teren favorabil într-o societate răvășită de reminiscențele comunismului. Exagerarea cusururilor statelor vestice, corroborată cu efectele unei tranziții defectuos administrative, are drept rezultat negarea principiilor democratice. Trebuie subliniată primejdia unei asemenea imagini? Aproape că nu mai prezintă nici o importanță pe ce alte coordonate ne așezăm – dictatura și arăta inevitabil colții, indiferent sub ce titulatură.

CRISTIAN PÎRVU
student

Grupul pentru Dialog Social angajează colaboratori pentru activitatea de secretară (jumătate de normă) și portar.

Relații luni și vineri orele 10-12, la sediul GDS – Calea Victoriei nr. 120, telefon 614.14.71.

Revista "22" anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE se pot abona la revista "22" depunând costul abonamentului în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tîriac S.A. București, Str. Doamnelor nr. 12; pentru dolari în contul 4120253230, pentru mărci în contul 4120253231, pentru franci francezi în contul 4120253235 (cu specificația: PENTRU REVISTA "22") sau trimișind un cec (money order) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 80 dolari pe an (40 dolari pe 6 luni, 20 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă: 140 DM anual (70 DM pentru 6 luni, 35 DM trimestrial), 500 franci francezi anual (250 franci pentru 6 luni, 125 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 100 dolari anual (50 dolari pe 6 luni, 25 dolari trimestrial) sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

HORATIU PEPINE

Cronica poirii

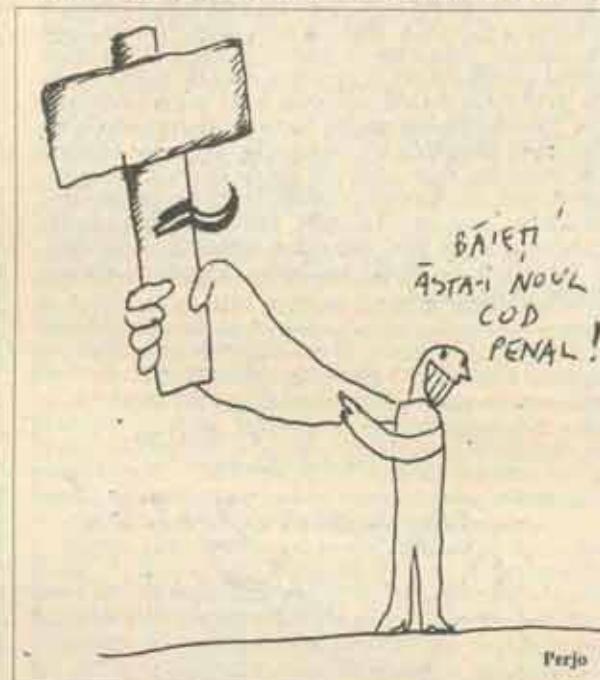
CC

Fondul nostru rural

De două săptămâni, Senatul dezbat, cu o pasiune rară, modificarea Codului penal. Eroția e explicabilă: căi legislatori moderni mai au ocazia să hotărască ce este crima și ce nu, ce se pedepsește și ce se absolvă? Am putea spune că adunările noastre legiuioare trăiesc un moment de excepție. Pe de altă parte, de la Constituantă nici un proiect legislativ nu a antrenat atât de mult în dezbatere un fond vechi și rezistent al mentalităților colective ca Art. 200 Cod penal, care incriminează comportamentul homosexual.

Conform unor angajamente pe care le-a luat în urma admiterii țării noastre ca membru cu drepturi depline în Consiliul European, Guvernul a elaborat un proiect de modificare a Codului penal, proiect care, printre altele, elibera alineatul care incriminează homosexualitatea. În dezacord cu proiectul Guvernului, Comisia juridică a Senatului a restaurat articolul 200, propunând incriminarea pe mai departe a homosexualității. Care era de fapt chestiunea supusă dezbaterei? Fără indoială, era vorba în primul rînd că Senatul să decidă dacă România se aliniază sau nu legislației europene. Cererea de admisie în Consiliul European este un semn că țara solicitantă aderă în primul rînd la un mod de gîndire și că împărtășește valorile care guvernează viața europeanului. Există însă un specific al națiunilor, s-a spus, un specific care trebuie conservat. Iată cum, printr-un raționament ilegitim, discuția asupra articolului 200 a devenit o dezbatere despre specificul național românesc. Neindoianic că există un specific, dar constă el în condamnarea homo-

sexualilor? O majoritate îngrijorătoare a senatorilor a dat de înțeles că da, că flința națională ține de un mod de viață care exclude comportamentul homosexual. Un raționament ciudat care odată declanșat a produs o argumentație cu totul spectaculoasă. Un senator tăranist a afirmat că dezincriminarea homosexualității este împotriva firii poporului român, și

Perjo

pentru a demonstra acest lucru a evocat pe Vasile Pârvan, Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, care au meditat pe tema specificului național românesc. Dacă ar fi să încercăm să înțelegem ce a vrut să spună, atunci cu multă bunăvoie am putea deduce că, prin nelegitime trimiteri culturale, dl. senator a vrut să evoce un fond vechi de mentalitate rurală care se împotrivește homosexualității. Dar cum gînditorii români tradiționaliști au adus un elogiu tăranului român, atunci a crezut de cuvintă să amintească pe cei înainte citați. Ridicolul savant a atins apogeul cînd de la tribună s-a dat citire unui pasaj din Spengler, care vorbește despre decaderea civilizației occidentale. Am putea crede că în Senatul României există un puternic curent de gîndire antioccidental. Ar fi însă greșit să tragem această concluzie. E vorba de fapt de un ruralism care se împotrivește civilizației urbane. Și dacă ar fi să identificăm un specific românesc, atunci am putea spune că de mai bine de un secol ne este proprie tensiunea dintre ruralitate și urbanitate. Senatorii FDSN, feriți de ridicolul lecturilor prost înțelese, au pus punctul pe i. Un domn senator de pe banca majorității l-a evocat pe tatăl său de la țară, care nu i-ar ierta niciodată fiului său, astăzi senator, dacă ar accepta modificarea Codului penal. Firea cuminte și blindă a tăranului român a fost argumentul principal pentru a reține articolul care trimite la închisoare pe homosexuali. Desigur, argumentul religios a fost adus în discuție. Biserică li condamnă pe homosexuali. Dar nu s-a băgat de seamă că atât Constituția cit și legislația în întregul ei sunt laice. Problema nu mai este una politică. Dezbatările din Senat asupra articolelor 200 au părut să fie o foarte tirzie revansă a unei civilizații rurale.

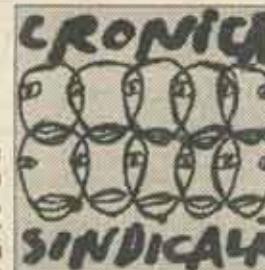
MARIAN CHIRIAC

Al nouălea val sindical

În decembrie 1990, din Timișoara pornea apelul la grevă generală, pentru schimbarea Guvernului Roman. Rezultatul a fost însă aproape nul. Cîteva luni mai tîrziu, în 21 februarie, ministrul Muncii, Ion Aurel Stoica, demisionă, neputind să soluționeze o grevă de două săptămâni a ceferiștilor. În septembrie 1991, invocînd revendicări salariale, minerii lui Miron Cosma răstoarnă Guvernul. De acum înainte, mișcările greviste nu mai generează convulsii la nivel politic, dar se succed cu regularitate: 19 mai 1992 – muncitorii feroviari, 3 mai 1993 – muncitorii de la Metrou, tot în aceasta lună un apel al principalelor confederatii la grevă generală, 31 iulie-10 august 1993 – minerii din Valea Jiului, 11-18 august 1993 – mecanicii de locomotivă. Astă fără a mai pune la socoteala acțiunile de mai mică amploare.

În ultimele zile, cele mai importante confederații sindicale (sub aspect numeric și organizatoric) au ieșit în mod evident la rampă. Totul a culminat cu o declarație a nou-alesului președinte al Blocului Național Sindical, Dumitru Costin: "BNS va acționa pentru alegeri locale anticipate pînă la primăvară, guvern de uniune națională pentru perioada de iarnă, alegeri generale anticipate în vară". În același timp, Confederația Cartel "Alfa" a anunțat redeschiderea conflictului de muncă, în urma începerii negocierilor cu Guvernul, în condiții total nesatisfăcătoare din punct de vedere sindical. De aceea, se va trece la "acțiuni de durată, cu presiuni successive și constante", care au în vedere mitinguri în unități, pe județe și în București. Totodată, s-a declanșat și acțiunea stringerii de semnături pentru demararea în cel mai scurt timp a unei greve de avertizament, urmată de grevă generală. Și celălalt masiv sindical, CNSLR-Frăția, a anunțat inițierea unor acțiuni de protest, inclusiv a unui miting pe 18 noiembrie în București, iar odată cu primirea de duminică trecută la Palatul Cotroceni a liderilor CNSLR-Frăția, Victor Ciobea și Miron Mitrea, semnalele referitoare la gravitatea acestor acțiuni devin din ce în ce mai evidente. Exemplul privind agitația la nivelul străzii nu se opresc însă aici.

Revenind, pentru ca președintele României să fie înștiințat personal de revendicările unei confederații sindicale presupune ca acestea să fie sau extrem de importante social sau cu implicații directe în jocul politic. Sau și una și alta. Dincolo de doleanța normală în astfel de situații (garanțarea salariului minim brut pe economie, mai mare însă decît cel rezultat în urma negocierilor Guvern-patronat-sindicale de luna trecută), liderii CNSLR-Frăția au prezentat și o listă de priorități ce depășesc cadrul sindical: accelerarea privatizării, aprobarea în regim de urgență a

ULTIMA ORĂ

• Declarație CDR

Într-o declarație de presă, CDR își exprimă bucuria prilejuită de participarea oficialităților statului împreună cu MS Regele Mihai la sărbătorirea Zilei Naționale a României pe 1 decembrie, la Alba Iulia, văzind în aceasta semnul reconcilierei naționale.

• Emil Constantinescu – împotriva art. 205 și 206 Cod penal

Emil Constantinescu, președintele CDR, a dat publicitate o declarație în care se pronunță împotriva adoptării de către Senatul României a articolelor 205 și 206 din Codul penal referitoare la delictele de calomnie și insultă. Dă se apreciază că aceste articole introduc o discriminare în defavoarea ziariștilor, care pune în pericol libertatea presei.

• Cotroceniul nu uită și nu iartă

Ca urmare a sesizării penale depuse luni de Corpul de control la Parchetul General, dl. Adrian Severin a anunțat marți în plenul Camerei Deputaților că renunță la invocarea imunității parlamentare pentru a răspunde anchetei Parchetului General. "Dosarul pregătit de Corpul de control al primului-ministru este o însăilare aberantă de minciuni și de afirmații fără acoperire, menită să elimine, măcar și prin calomnie, un concurent politic. (...) Cei care au instrumentat dosarul sunt emblematici prin trecutul lor: Ion Honțescu, șeful Corpului de control al primului-ministru, fost secretar PCR la Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale, persoană descompusă fizic și moral; Ion Mirescu, inspector în Corpul de control al primului-ministru, lider al PRM, fost procuror, faimos pentru zelul cu care trimitea în pușcărie, în timpul regimului ceaușist, oameni nevinovați cărora le smulgea recunoașterea prin torturi (cazul șoferului de taxi care a fost condamnat la moarte, pedeapsă comutată în închisoare, pentru o crimă pe care nu a săvîrșit-o și care a fost ulterior eliberat, odată cu identificare întimplătoare a adevăratului criminal, după ce însă părinții săi se sinuciseaseră, iar condamnatul însuși înnebunise, s-a bucurat la vremea respectivă de o tristă celebritate). Sufletul acestei acțiuni este însă primul-ministrul Nicolae Văcăroiu însuși, iar creierul ei se află probabil în Cabinetul 1 al Palatului Cotroceni, căci altfel lucrurile nu ar fi putut ajunge aici. (...) Mă adresez tuturor parlamentarilor, fără excepție, indemnindu-i la maximă vigiliență față de abuzurile celor cu inclinații dictatoriale, căci precedentul odată creat, nu se știe care dintre ei va urma. Cind dreptul unuia singur este încălcăt, drepturile tuturor se află în pericol", se arată în declarația d-lui Adrian Severin. (R.S.B.)

MARTI 16 NOIEMBRIE

ILIE ȘERBĂNESCU

Economia de piață, economia socială de piață și Grupul consultativ

Cum a apreciat Václav Klaus, prim-ministrul Cehiei, în cursul vizitei sale la București, soarta reformei în România?

Conferința de specialitate a d-lui Václav Klaus în fața studenților de la ASE, cu prilejul recentei sale vizite la București, a pus în evidență, de fapt, imposibilitatea întărirea pe aceleași coordonate ale reformei între părțile cehă și română. Pentru că d-l Klaus, proeminentă figură a Europei de Est în promovarea transformărilor economice în țările foste comuniste, a spus clar – și a repetat-o concis dar transțant într-un scurt interviu televizat – că nu pot și nu trebuie să fie amestecate sau confundate "economia de piață" și "economia socială de piață", deoarece sunt lucruri complet diferite. În cuvinte putine, d-l Klaus s-a explicat pornind de la observația fără echivoc că deosebirea se află în structura proprietății, esența reformei fiind de altfel schimbarea fundamentală a relațiilor de proprietate. Sumarizând, pentru d-l Klaus "economia de piață" este cea bazată pe proprietatea privată (care trebuie să fie majoritară fără a exclude existența în anumite domenii a proprietății publice) și pe reglajul de ultimă instanță al mecanismelor pieței (cu un rol minim al statului). În cadrul unei economii de piață se duce obligatoriu o politică socială a cărei componentă de protecție poate fi mai slabă (individul urmând în principal să se protejeze singur prin spiritul întreprinzător sau prin contribuții personale la sisteme de asigurări), ca în economiile de piață de tip liberal, sau, dimpotrivă, relativ puternică (realizată prin mecanisme de securitate socială garantate de stat dar finanțate în mod fundamental tot din contribuții personale sistematice și parțial din redistribuirea bugetare de venituri de la cei avuți către cei defavorizați), ca în economiile de piață de tip social-democrat. "Economia socială de piață" nu este alta decât economia socialistă bazată pe proprietatea de stat, care acceptă însă și ceva proprietate particulară și în care, chiar fără să se dorească, gestionarea economică nu poate evita o alcătuire administrativă (nu de piață și, deci, neficientă) a resurselor. Protecția socială este, în acest caz, acceptată de la statul-părinte ca un fel de obligație a acestuia, cu efect descurajator general pentru productivitatea muncii.

Ce aduce nou în înțelegerea procesului reformei diferența facută de Václav Klaus între "economia de piață" și "economia socială de piață"?

Dincolo de faptul că era făcută de la tribuna d-lui Klaus, o asemenea distincție netă între "economia de piață" și "economia socială de piață" nu aducea oficialităților de la București ceva completamente nou. O mai întărișă și înainte, inclusiv la români. Chiar și autorul opiniei de față s-a referit de nenumărate ori la această problemă, subliniind că "economia socială de piață" este doar un alt nume pentru o variantă nouă a modelului comunist de economie și că reforma către o economie socială de piață nu depășește cadrul perestroikai d-lui Gorbaciov către un "socialism de piață". Poate astfel de aprecieri au fost taxate ca încercări răuvoitoare de delegitimare a reformei românești sau, dimpotrivă, regretabile dar destabilizatoare devierii de dreapta. Care caută cu disperare instaurarea capitalismului în România, demolareas industriei naționale și, bineîntele, distrugerea fălnicii leului (care n-a existat vreodată în ultima jumătate de secol!). De fapt, este vorba doar de o simplă constatare, de care decidenții de la București n-ar avea de ce să fie cumva afectați, căci dinsău – împreună cu partidul de guvernământ, fără a mai menționa aliații săi de stinge-

– se declară ei însăși adepti nedezmințăți ai economiei sociale de piață. Aproape inutil de precizat că, într-un fel, își fac din aceasta un titlu de glorie și, oricum, o platformă electorală. Așa că nici observațiile d-lui Klaus nu pot avea vreo înruriere. Totuși, intervenția transțant-clarificatoare a acestuia este de natură să lichida o confuzie. Se poate crede, într-un exces de năvătare, că reforma nu merge la noi și merge în Cehia pentru că în România nu aveam clar formulat obiectivul de atins (și, deci, cum am putea înainta rapid către ceva încă nu suficient definit?!). Se poate înțelege că problema este cu totul altă. Reforma merge la fel de bine în ambele țări, dar către obiective dotal diferite: "economia de piață" în Cehia, "economia socială de piață" în România.

Există totuși șanse ca, într-un interval de timp mai lung sau mai scurt, "economia socială de piață" să devină eficientă?

Atât economia de piață cit și economia socială de piață – sau, hăi să le spunem pe nume, atât economia capitalistă cit și economia socialistă – au avut suficient timp istoric să-și probeze virtuile și servitul. Și concluzia este fără echivoc: dacă există economii capitaliste eficiente și economii capitaliste neficiente, nu există sărac un singur exemplu de economie socialistă eficientă și unde prosperitatea să fi ajuns un fenomen de masă. Prin economiile socialiste, succese, dacă au fost, s-au obținut tocmai prin abdicări de la modelul socialist, în favoarea celui de piață. Și exemplul cel mai relevant și cel mai recent este cel chinez. În ce ne privește, dacă se vrea să se rămână într-o economie neficientă și a săraciei, reforma este ca și terminată: suntem chiar acolo. Socialismul în România s-a democratizat politic și s-a cosmetizat economic cu 480.000 de unități particulare. Ce mai contează că acestea nu reprezintă de fapt mai nimic într-o economie pur și simplu terorizată de dinozaurii socialismului – cele mai mari realizări ale arbitriariului, voluntarismului și neficienței modelului de economie nu numai de care ne agățăm, dar spre care mai și tindem – și care, consumindu-i fără vreun beneficiu din resursele sale, îi sugrămu orice șansă de ieșire din marasm.

Întâlnirea cu Václav Klaus a avut vreun impact asupra guvernărilor noștri?

Totuși observația puțin măgulitoare, chiar dacă indirectă, ale d-lui Klaus la adresa reformei românești par să-l fi pus pe ginduri pe d-l Iliescu. Care, deși în nenumărate rânduri a criticat pe cei ce

Economie

consideră că reforma ar fi blocată, a recunoscut zilele trecute, într-o manieră proprie, că se cam stă pe loc, luind inițiativa constituiri pe lingă Președintie a unui grup consultativ pentru probleme economico-sociale cu scopul declarat al formulării, în urma evaluărilor și analizelor corespunzătoare, a unor strategii de dezvoltare. Că, din punct de vedere constitucional, este sau nu aceasta treaba președintelui, în fapt nu contează. Pentru că, în măsura în care reforma este într-adevăr blocată – chiar dacă din interese politice se ajunge și la teza că aceasta ar merge înainte –, nu poate fi decit salutat faptul că cineva, mai ales dacă este vorba de președintele țării, se decide să ia o inițiativă de natură să determine o trecere la fapte.

Problema este însă altă. O strategie există. Cea a Guvernului, impusă cu tam-tam în Parlament, lăudată de președintele însuși și, de altfel, deocamdată. Dar pe care nimeni nu a aplicat-o. La ce bun una nouă dacă simpla aplicare a acestei strategii ne-ar conduce unde trebuie?

Ca posibilă explicație, strategia ce ar fi elaborată cu sprijinul grupului consultativ este prezentată ca "națională", deasupra partidelor și guvernelor, deci, în principiu, de urmat indiferent de partidele și guvernele aflate la putere. Destul de imbiotor, căci populația ar ști incotro se îndreaptă, iar pentru străinătate ar fi o garanție că nu se pot întoarce toate pe dos în funcție doar de rezultatul unor alegeri și schimbarea executivelor. Este însă apt acest nou organism de o asemenea formidabilă sarcină? Prin însăși compoziție, organismul este atât de eterogen, încât nu va putea depăși vreodată funcția de consultanță formală pentru niște decizii care deocamdată nu se știe cui vor apartine: Președintei, Guvernului, Parlamentului. După principiile de constituire, grupul consultativ seamănă foarte tare cu fostul Consiliu Suprem de Dezvoltare Economică și Socială, pe care conducea partidul comunist îl imaginase pentru a da "gir științific" unor decizii strict politice. Într-o chestiune în care politica ar trebui să fie pe plan cu totul secundar, s-a avut grija ca aproape toate forțele politice acceptate să aibă măcar un reprezentant, ca "provincie" să nu cumva să lipsească, nici femeile, ca sindicatele să-și poată "aduce contribuția", iar curentele diferite de gindire economică pentru "tranzitia" românească să fie prezente, asigurându-se însă, firește, preponderență celui asociat stângii, dominat masiv de adeptii declarați ai "economiei sociale de piață". Irreconciliabilul dintre aceștia și partizanii "economiei de piață" va bloca șansa oricărui concuiz pentru un demers unitar și, mai mult, va încurca incidentul în cazul în care acesta ar dori într-adevăr să țină seamă de toate punctele de vedere, ceea ce probabil nu va fi cazul, luind în considerare nu numai prevalența netă a adeptilor "economiei sociale de piață", dar și absențele mai mult decât semnificative: nici un economist din cercurile practice bancare propriu-zise.

Constituirea grupului pare să marcheze o tendință despre care se vorbește mai de mult: încercarea președintelui de a muta la Cotroceni "centrul de comandă" al reformei. De la Cotroceni însă se poate comanda doar blocarea reformei, dar nu și începerea și derularea ei. Căci pentru aceasta este nevoie de o întreagă echipă guvernamentală și de o administrație centrală și locală dedicate trup și suflet reformei. Ceea ce, din păcate, nu este deloc cazul acum.

Din sumar

- Anchetă despre modificarea Codului penal
- Interviu cu Ion Iliescu

numerelor viitoare

Al II-lea Congres al Societății de cooperare interbalcanică a femeilor

Între 12 și 15 noiembrie 1993, Societatea de cooperare interbalcanică a femeilor și-a ținut, la București, cel de-al II-lea Congres. Tema luată în discuție: Condiția și impactul femeilor-ziarist în Balcani. Lucrările Congresului, deschise de președintele secției române, Dina Câmpescu, și președintele Societății, Betty Tzitzikosta, s-au desfășurat în sala de festivități a Cercului Militar, în prezența unui public fluctuant. Au fost invitați ca moderatori Cornel Nistorescu, Horia Alexandrescu, Romulus Căplescu, Laurențiu Ulici, Zoe Petre, Jean-Christophe Bas, Manuela Cernat și alții.

În cele opt sesiuni ale Congresului, intervențiile s-au structurat pe următoarele probleme: 1. Prezența și eficiența femeilor-ziarist în presa scrisă și audiovizuală de astăzi; 2. Modalități de

losire a mass-media de către femeile-ziarist din Balcani; 3. Solidaritatea între femeile-ziarist din Balcani; 4. Apărarea mass-media scrisă și audiovizuală de facto legislația în favoarea femeii și a familiei; 5. Egalitatea între femei și bărbați o realitate cucerită sau discriminarea persistă; 6. Cările de receptare a mesajelor mass-media de către populația feminină. Preferințe, opiniuni, opinii; 7. Responsabilitatea morală a femeii-ziarist; 8. Emanciparea femeii prin cultură. Personalități feminine din secolul XX ca ambasadoare ale spiritualității naționale. Este cert, Congresul n-a reprezentat un eveniment deosebit, incitant și

productiv, deoarece au lipsit marile personalități din țară, așa cum au lipsit și jurnalistele aparținând minorităților naționale. De asemenea, din Republica Moldova n-a fost prezentă nici o femeie.

Nu luciditatea, spiritul analitic și angajarea prin idee au caracterizat discursurile reprezentantelor noastre, ci, frecvent, efuziunea și locul comun; nici discuția din Parlament despre problema calomniei prin presă, nici fara judiciară de la Tiraspol n-au trezit nici un ecou în rândul participantelor.

Elocvent ni s-a părut discursul d-nei Manuela Cernat, care, evocând personalități feminine din secolul XX (de la reginele Elisabeta și Maria, de la Anna de Noailles, Martha Bibescu și Elena

Văcărescu pînă la Doina Cornea), remarcă faptul că în România procesul comunismului a fost început tot de o femeie: Lucia Hossu-Longin, serialul "Memorialul Durerii".

Contribuțile invitatorilor din Albania, Iugoslavia, Grecia și Turcia au fost mai incitante. Era normal să fie așa. Situația tragică a femeii din fosta RSF Iugoslavină, unde singura problemă este lupta pentru supraviețuire, a fost dezvăluită în intervențiile iugoslavelor, respectabilă fiind absența colegelor lor din Bosnia, Croația și Slovenia. Congresul n-a fost lipsit de unele tensiuni. Delegatelor din Grecia, bunăoară, intervenția unei colege din Turcia li-a părut excesivă. Ea pretindea că regionalismul și șovinismul trebuie depășite. S-a stabilit că următorul Congres să se țină la Belgrad. (M.V.)

TIA ȘERBĂNESCU

Miniștrii trec, Guvernul rămîne

Se aproape ziua de 18 noiembrie, zi pentru care sunt anunțate acțiunile marii confederații sindicale CNSLR-Frăția. De cătă vreme, ziarele au început numărătoarea inversă pînă la ceea ce ele numesc ziua fatală a Guvernului Văcăroiu. Cu toate aceste anticipări "palpitante", mai mult ca sigur ziua de 18 noiembrie nu va reprezenta nici pe departe o sperietură pentru Guvern. Primul motiv ar fi că, așa cum se întimplă adeseori, marile centrale sindicale și-au decalat programele între ele. Astfel, Cartelul "Alfa" și-a început acțiunile din 12 noiembrie la Deva, iar BNS a anunțat că nu va participa la acțiunea Frăției, precizind că "dacă vom acționa, o vom face singuri". Declarația aparține noului președinte interimar al BNS, dl. Dumitru Costin – ales în urma demisiei d-lui Matei Brătianu. BNS a dat publicitatea, în consecință, propriul său calendar de acțiuni revendicative odată cu redeschiderea conflictului de muncă pentru încălcarea protocolului stabilit în mai. Cum la BNS s-au afiliat între timp Federația Mecanicilor de Locomotivă și Familia Construct, dintre care primul sindicat (Federația Mecanicilor) are motive serioase de nemulțumire în urma condecorării unor participanți la greva generală din septembrie, s-ar putea că între genul de acțiuni preconizate de BNS și acțiunile mai platonice specifice grupării CNSLR-Frăția să existe nepotriviri nu numai de ritm, ci și de esență. În fine, faptul că Alianța Confederatiilor Sindicale Democrațice, condusă de Miron Cosma, a anunțat că se solidarizează cu acțiunile CNSLR-Frăția din 18 noiembrie, ca și faptul că liderii acestora (V. Ciorbea și M. Mitrea) n-au exclus posibilitatea unei colaborări cu Miron Cosma ne îndreptătesc să credem că acțiunile se vor limita să ofere o supapă de deschidere a nemulțumirilor acumulate atât prin creșterea exorbitantă a prețurilor, cât și din cauza calitatii proaste a condițiilor de locuit în sezonul rece. De altfel, domnii Victor Ciorbea și Miron Mitrea s-au întîlnit simbatică, 13 noiembrie, cu președintele Iliescu în prezența ministrului Dan Mir-

cea Popescu. Conform declarațiilor făcute de dl. Ciorbea la sfîrșitul întrevederii, cei doi lideri și-au exprimat opinile despre stagnarea privatizării, divergențele Guvern-FPS, protecția socială și altele, iar președintele "a acceptat în cea mai mare parte această radiografie critică", angajindu-se să întreprindă demersuri necesare pe lîngă Guvern și Parlament spre a grăbi soluționarea problemelor ridicate. Faptul că discuțiile tripartite – președinte-Guvern-sindicale – au decurs atât de bine nu obligă să ne întrebăm dacă nu cumva și dl. președinte va participa la miting. Ba chiar, mai și? și Guvernul. Pentru că mitingul să fie într-adevăr o dovadă de consens și în exprimarea nemulțumirilor – acestea fiind generate, cum se întimplă la noi, doar de fatalitate și nu de persoane anume.

Liberation

REBON

Roumanie: l'entrée par Strasbourg

PAR TIA SERBANESCU

Cotidianul francez Libération a preluat în numărul din 27 octombrie 1993 articolul Tiei Șerbanescu intitulat **Intrarea prin Strasbourg**, apărut în revista "22" (nr. 38, 29 septembrie-5 octombrie 1993). Traducerea a fost realizată de Alexandra Laignel-Lavastine.

Cealaltă variantă de interpretare pe care cîteva ziare au avansat-o deja, reținînd între argumente amînarea nominalizării unui ministru al Culturii și negocierile intense cu PUNR, dar și cu alte partide, ar fi posibilitatea unei noi remanieri guvernamentale. Avînd în vedere faptul că datele privind intenția de participare a sindicaliștilor la marșurile și mitingurile prevăzute pentru 18 noiembrie sunt contradictorii, legătura dintre cele două evenimente pare mai degrabă imposibilă. Dacă vu fi o remanire de Guvern, aceasta se va datora nu nemulțumirilor generale – de altfel insuficient și indecis exprimate de mișcarea sindicală –, ci unor calcule politice. Sigur că efectul psihologic nu va fi fost neglijat în cazul planuirii unei remanieri: în loc de căldură și preturi omenești, Puterea va oferi un guvern reamenajat. E, de altfel, tot ce poate să ofere în acest moment. Dacă soluțiile de rezolvare a situațiilor se pare că lipsesc, în schimb amatori să gestioneze această absență se găsesc din belșug. Față de tacticile anterioare, cînd președintele sacrifică guvernele după care se delimită de ele propunînd o formulă nouă, acum, se pare, s-a optat pentru o delimitare în trepte. Cum nici președintelui nu-i vine prea bine să se delimitizeze la nesfîrșit de guverne cu care a fost solidar la vremea lor și pe care, în fond, le-a alcătuit cu mîna proprie, probabil că o delimitare pe rînd, prin echipe de cîte trei-patru miniștri, nu mai pare atât de compromițătoare. Ideea ar fi că Guvernul în sine e bun, doar cîțiva miniștri, pe ici-pe colo, ar putea fi și mai buni.

Dl. Văcăroiu a anunțat, încă din august, cu ocazia remanierii care a stîrnit moțiunea de protest, că urmează să efectueze și în viitor asemenea inlocuiri și că activitatea mai multor ministere se află în analiză în acest scop. Domnia sa a și nominalizat atunci cîteva dintre ministeriale aflate în "evaluare": era vorba de Ministerul Transporturilor, Ministerul Agriculturii, al Industriilor, al Învățămîntului și alte cîteva. Așa incit n-ar fi deloc exclus ca rezultatele acestor controale să coincidă cu înlocuirea unor miniștri compromiși fie prin scandalul corupției, fie prin incompetență. Așa incit s-ar putea că în loc de brad și de porc să avem doar un guvern de sărbători.

CENTRUL SOROS PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ anunță programul:

ARTSLINK

Programul se adresează artiștilor și administratorilor unor organizații artistice care doresc să participe la schimburi culturale internaționale.

ARTSLINK oferă **20 burse** care acoperă cheltuielile legate de o sedere de **5 săptămâni** într-o instituție artistică americană pentru tineri artiști și manageri culturali din Europa Centrală și de Est. Instituțiile gazdă vor asigura pregătirea practică a bursierilor

în domeniul lor de interes, ei avînd prilejul să participe direct în activitățile instituțiilor respective.

Ei vor putea de asemenea să intre în contact cu artiști și alte organizații din comunitatea respectivă.

Domeniile artistice la care se referă programul sunt: **arte vizuale, performance și media; arhitectură și design; literatură**. Prin managerii culturali înțelegem persoane care se ocupă cu administrarea unor instituții, organizații sau programe artistice. Nu vor fi acceptați studenți sau amatori.

Inscrierea pentru participarea la program se face pe formulare ARTSLINK. Candidații vor trebui de asemenea să prezinte un scurt proiect pe care ar dori să-l realizeze ca bursieri ARTSLINK.

Termenul limită de înscriere:
1 decembrie 1993

Formulare și informații suplimentare puteți obține la

CENTRUL SOROS PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ

Muzeul Național de Artă
București, str. Știrbei Vodă
1, C.P. 22-203, telefon
311.21.92, tel./fax 311.21.93
și la birourile

**FUNDATIEI SOROS PENTRU
O SOCIETATE DESCHISĂ**

din:

Timișoara

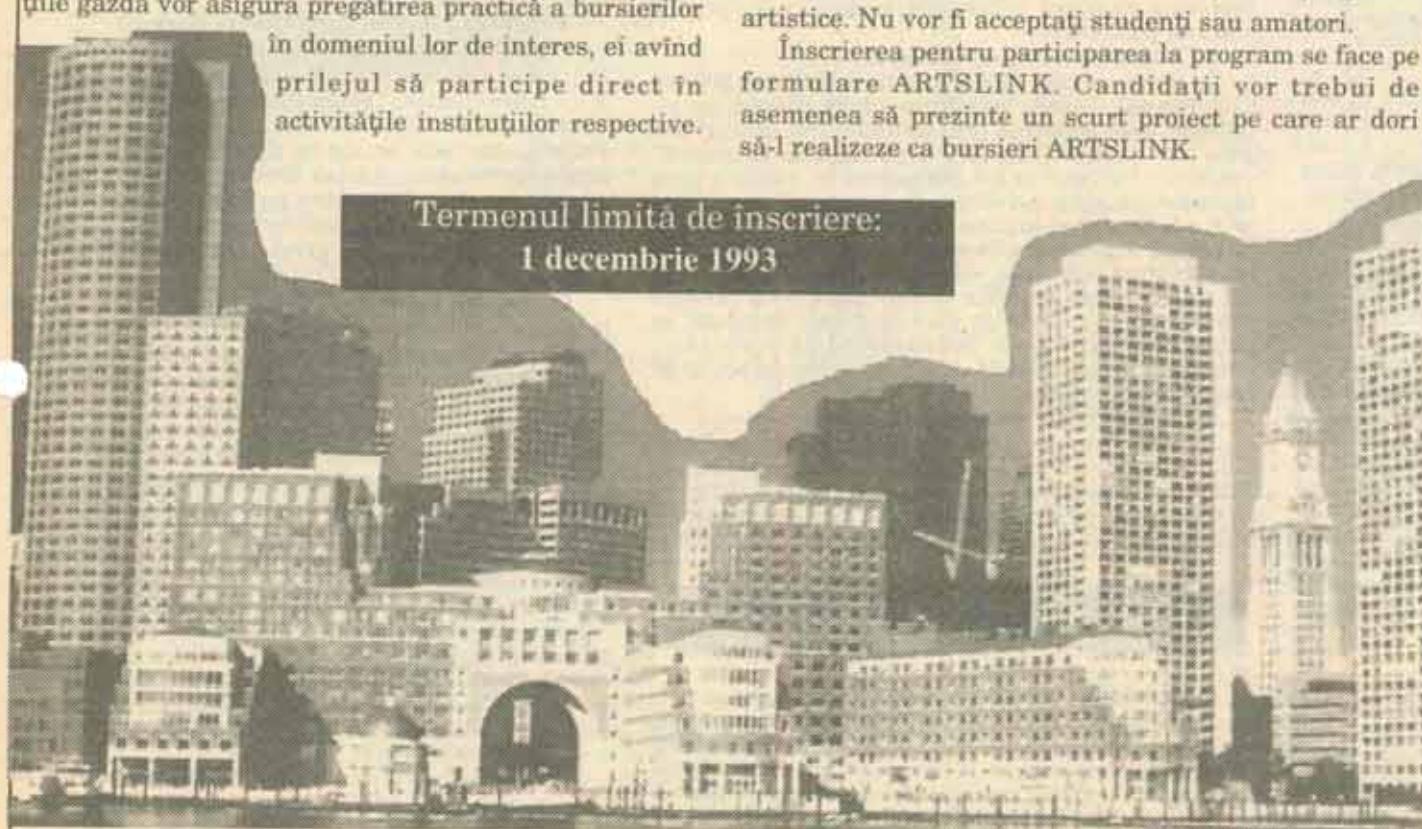
Piața Operei 2, etaj 2, camera 137, telefon 096/910804

Cluj

str. Galaxiei 1A, C.P. 73,
telefon 095/197121 sau
095/150160

Iași

bd. Copou 19, telefon
098/147804 sau 098/147100

44 • Săptămîna politică • Săptămîna politică pe scurt

MARTI 9 NOIEMBRIE

• Moștenitorul tronului luxemburghez la București
O delegație de oameni de afaceri luxemburghezi, condusă de Marele Duce Moștenitor Henri, a putut numeroase discuții cu oameni politici și de afaceri români în perspectiva întăririi colaborării dintre cele două țări.

• Reprezentanți guvernamentali în Valea Jiului
O delegație guvernamentală condusă de Octav Cosmânca se află în Valea Jiului pentru discuții cu autoritățile locale privind problemele cu care se confruntă minerii din zonă. Astfel, se va încerca găsirea unor soluții la situația precară a aprovizionării cu apă și medicamente, precum și a lipsei fondurilor pentru finalizarea unor blocuri de locuințe.

• Inițiativă AC privind procesul de la Tiraspol
În cadrul Consiliului zonal al filialelor Alianței Civice, desfășurat la Timișoara, s-a propus Consiliului municipal acordarea titlului de cetățeni de onoare grupului de români amenințați cu moartea în procesul politic de la Tiraspol.

• Alianță electorală PUNR-PDAR
Prin semnarea de către liderii PUNR și PDAR a unui protocol privind o alianță electorală a celor două partide a fost constituit Blocul Unității Naționale. La viitoarele alegeri, cele două formațiuni politice vor participa pe liste comune.

• Romii protestează împotriva Raportului Hădăreni
O delegație formată din membri ai Comunității Etnice Romilor și ai Federației Etnice a Romilor a depus la Camera Deputaților un protest în legătură cu Raportul Hădăreni elaborat de Comisia parlamentară pentru drepturile omului, culte și minorități. Reprezentanții romilor au solicitat reevaluarea evenimentelor pe motiv că raportul Comisiei este părtinitor și reprezintă o acțiune de acuzare colectivă, incalcind astfel Rezoluția 1201 a Consiliului European privind situația drepturilor omului.

• Înființare PDSR-Guvern
La sala Omnia a Senatului s-a desfășurat o întâlnire între grupurile parlamentare ale PDSR și membrii Cabinetului Văcăroiu. În general, parlamentarii au adus critici actualului guvern, lăudându-se în discuție chiar anumite ministere în cazul cărora ar trebui să se facă schimbări radicale. Referirile directe au fost la Ministerul Transporturilor și la cel al Industriilor.

• "Mitingul PNTCD - la limita constituționalității"
"Mitingul PNTCD a fost la limita constituționalității", a apreciat Cornel Nica, vicepreședinte al PDSR, în cadrul conferinței de presă a partidului de guvernămînt. Cornel Nica și-a argumentat afirmația spunând că "pentru un stat republican, chestiile astăzi cu Regele în țară, nu știu cine afară nu sint în acord cu Constituția țării".

• UDMR nu destramă CDR
"UDMR vine cu unele revendicări exagerate, pe care noi nu le putem accepta", a afirmat dl. Cornelius Coposu, președintele PNTCD. Liderul țărănist a apreciat însă că "alianța CDR cu UDMR s-a făcut pe baza unor obiective unanim acceptate". De altfel, dl. Coposu a precizat: "Divergențele dintre noi și UDMR există, dar nu sint de natură să destrame Opoziția".

MIERCIU 10 NOIEMBRIE

• PNL cere demisia Guvernului

Președintele PNL, Mircea Ionescu-Quintus, a prezentat Declarația Biroului Permanent Central al PNL în care se apreciază negativ prestația actualului guvern de stînga. Totodată, s-a cerut demisia Guvernului, ce s-a dovedit incapabil să conducă țara, singura soluție fiind accelerarea reformei prin extinderea rapidă a sectorului particular.

• MAE versus Regele Mihai

Salutind faptul că "fostul monarh" include în scrierea sa, prin care arată că dorește să participe la festivitățile zilei Naționale, "precizarea că nu are intenția să conteste orinduirea constituțională actuală", MAE se arată dispus să accepte un atare demers.

• Ședință Consiliului pentru Minorități Naționale

În cadrul ședinței CMN au continuat dezbatările asupra proiectului Legii privind protecția minorităților naționale. Subliniind că acest proiect nu trebuie să genereze o Constituție paralelă, reprezentanții minorităților vor continua dezbatările săptămîna viitoare. Sef-Rabinul Dr. Moses Rosen a citit un comunicat referitor la manifestările xenofobe și antisemite din unele publicații față de care nu s-au lăsat nici un fel de măsuri: "Sub semnatura unui șef de partid și secretar al Senatului României apar incitații la ură interetnică și jigniri grosolană la adresa populației evreiescă", se arată în comunicat. Dr. Moses Rosen a criticat de asemenea decizia Procuraturii Generale de neîncepere a urmăririi penale împotriva acestor incitații din presă. El a cerut Consiliului pentru Minorități Naționale să solicite Guvernului adoptarea unor măsuri pentru stoparea acestei situații.

• Conferință UECD la București

Astăzi au debutat lucrările Conferinței de toamnă a Uniunii Europene Creștin-Democrate, desfășurată sub genericul "Societatea civilă". Conferința este organizată de PNTCD, la aceasta participând importanți oameni politici din străinătate, de orientare creștin-democrată. De menționat că reunirea creștin-democrației europene este prima care are loc în țările foste comuniste.

• Senatul și problema sexualității

Senatul a continuat dezbatările asupra proiectului de modificare a Codului de procedură penală. Discuțiile s-au axat pe art. 200 privind problema relațiilor sexuale dintre persoanele de același sex. Senatorii coaliției guvernamentale au vorbit despre concepții sănătoase ale poporului român, despre Biblie și drepturile excesive acordate de Consiliul European homosexualilor.

• Înalțul Comisariat pentru Minorități are un ambasador la București

Incepînd cu această lună, Max Van Den Stoel, Înalțul Comisar CSCE pentru minorități, a dispus acreditarea ambasadorului Hup Schafer pe lingă Consiliul pentru Minorități Naționale din România. Coordonatorul Consiliului, Viorel Hrebenciuc, a declarat: "Trebuie să interpretăm acest lucru ca fiind extrem de pozitiv, deoarece prezența ambasadorului Schafer reprezintă recunoașterea și aprecierea pe care o au organizațiile internaționale pentru CMN".

• Libertate pentru grupul Bascu

În fața Ambasadei Federatiei Ruse din București a avut loc un miting organizat de Uniunea Mondială a Românilor Liberi. Participanții au adresat un memorandum președintelui rus Boris Eltsin, în care îi cer să intervină în favoarea patrioților români incarcerați la Tiraspol.

• Tiganii la Guvern

Comunitatea Etnie Romilor din România a organizat un miting în fața Guvernului. La această acțiune au participat reprezentanți din mai multe județe, care s-au organizat într-o comisie ce a fost invitată pentru discuții în cîldirea Guvernului. Au fost aduse la cunoștință cazurile tiganilor din Hădăreni și din alte localități.

• "Inițiativa liberală este populistă"

În cadrul conferinței de presă săptămînale, președintele PDAR, Victor Surdu, a apreciat drept "populistă" inițiativa legislativă a PL-93 cu privire la acutizarea de impozite a populației din mediul rural. Liderul agrarian a afirmat că "este necesară plata impozitelor pentru cei ce au fost puși în posesie, urmînd ca cei ce vor deveni proprietari de pămînt să-și plătească impozitele după doi ani".

• "PL-93 - singurul partid liberal"

În legătură cu situația mișcării liberales din România, Dinu Patriciu consideră că "PL-93 este, la ora actuală, singurul partid liberal". Făcînd referire la PNL, dl. Patriciu a declarat că "un partid ieșit din Parlament nu mai revine niciodată aici și, deci, nu mai există".

• Sindicatale acuză lipsa programelor guvernamentale

"Pînă în prezent, între Guvern și sindicate nu a existat nici o negociere serioasă privind integrarea sindicatelor în procesul de reconversie profesională. Chiar programele care beneficiau de sprijinul Comunității Europene, al FMI și al Bancii Mondale zac în sertările ministerelor", a declarat dl. Victor Ciobea, liderul Confederației sindicale CNSLR-Fratia.

JOI 11 NOIEMBRIE

• Camera Deputaților a încheiat dezbaterea Legii Poliției

Cele 48 de articole ale Legii privind funcționarea și organizarea Poliției române au fost adoptate fără prea multe controverse de către deputați. Cel mai disputat a fost articolul 1, la care s-a propus un amendament privind demilitarizarea Poliției. Acest punct de vedere a fost combătut de reprezentantul MI, iar dl. Petre Roman, președintele Comisiei parlamentare de apărare și ordine publică, a arătat că nu este necesar să se transeze prin acest proiect problema demilitarizării instituției. Dl. Roman a arătat că această problemă va putea fi lămurită la dezbaterea privind statutul polițistului.

• Codul penal pedepsescă zărîștili

În Senat au fost adoptate articolele 205 și 206 din Codul penal. Astfel, "atingerea adusă onoarei ori reputației unei persoane prin cuvinte, prin gesturi sau prin alte mijloace, ori prin expunerea la batjocură", respectiv "afirmarea ori imputarea în public a unei fapte determinante, privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune aceea persoană la o sanctuare penală administrativă sau disciplinară ori disprețului public" se pedepsesc – dacă fapta se săvîrșește prin presă scrisă sau mijloace audiovizuale – cu pedepsă privative de libertate de pînă la 4 ani. Totodată, se poate beneficia și de pedeapsă complementară, prevăzută de articolul 64, adică ridicarea dreptului de exercitare a profesiei.

• PAC abordează problema Televiziunii

În cadrul conferinței de presă săptămînale a Partidului Alianței Civice s-a făcut o analiză a prestației Televiziunii naționale. S-a reproșat în special faptul că tratarea problemelor politice se face nediferențiat, ceea ce poate duce la denigrarea instituției legislative.

VINERI 12 NOIEMBRIE

• Președintia critică Procurorul General

Purtătorul de cuvînt al Președinției, Traian Chebeleu, a apreciat negativ răspunsul Procurorului General referitor la scrisoarea prin care se semnală înmulțirea manifestărilor ce fac apologia fascismului și a Mișcării Legionare. Dl. Chebeleu a opinat că abordarea s-a făcut doar dintr-un punct de vedere strict juridic.

• Ministrul de Externe grec la București

Aflat într-un turneu balcanic, ministrul grec de Externe, Karlos Papoulias, a purtat la București o serie de dialoguri cu Președinția și cu omologul său român. Grecia, care de la 1 ianuarie 1994 va prelua președinția Comunității Europene, dorește ca pe termenul acestui mandat să impulseze stringerea legăturilor politice dintre CE și țările din Balcani.

• Grup consultativ economico-social

În urma unei întîlniri a președintelui Iliescu cu peste 30 de personalități din domeniul teoriei economice s-a constituit un Grup consultativ care urmează să participe la elaborarea unei strategii naționale privind transformările și dezvoltarea economică și socială a României pe termen mediu și lung. Dintre cei prezenți, amintim: acad. N.N. Constantinescu, Alexandru Albu (FDSN), Mircea Ciumara, Daniel Diaconu, Aurelian Dochia, Ulrich Spineanu.

• Consiliul reprezentanților UDMR

Astăzi au inceput la Tîrgu Mureș lucrările Consiliului reprezentanților UDMR. Pe ordinea de zi a acestei reunii – la care participă grupul parlamentar UDMR, președinții filialelor județene și alți consilieri aleși – figurează dezbaterea proiectului "Legii minorităților" (în perspectiva UDMR), precum și unele probleme vizînd statutul Uniunii maghiarilor. Proiectul adoptat ulterior propune suprimarea termenului de "minoritate națională" și înlocuirea sa cu cel de "comunitate autonomă". Totodată, se prevede folosirea limbii matere în administrație și justiție.

• Congres extraordinar PDAR

În cadrul lucrărilor Congresului extraordinar al PDAR s-a afirmat că partidul este unul de orientare neoliberală și numără 162.000 membri. Totodată, s-a exprimat necesitatea încheierii unui pact între partidul majoritar și partidele care și-au declarat responsabilitatea de cooperare, pact din care să rezulte măsuri pentru scoaterea țării din criză.

LUNI 15 NOIEMBRIE

• Alianța Civică a împlinit 3 ani

La trei ani de la debutul public – mitinguri în București și Timișoara –, Alianța Civică a încercat să prezinte un bilanț al activității sale. Pozițiile vorbitorilor, prezentate într-o conferință de presă, nu au fost unitare, însă președintele AC, Gabriel Andreescu, a apreciat că cea mai mare realizare este constituirea CDR, iar cel mai mare eșec – tot constituirea CDR. A fost făcută publică și o Declarație privind regulile elementare ale unei vieți politice credibile. În acest sens recomandindu-lui-se parlamentarilor să fie prezenti întotdeauna la vot și să urmeze strict politica partidului.

• PNTCD insistă și vine Regele

"Antecedentele istorice dau dreptul Majestății Sale Regele Mihai de România să participe la festivitățile de la Alba Iulia", a declarat Ion Diaconescu, prim-vicepreședinte al PNTCD. Tot cu ocazia săptămînalei conferinței de presă, Cornelius Coposu a făcut referiri la așteptările mișcării sindicale, recomandind în acest sens ca acestea să nu-și politizeze revendicările.

• Scandalul plasmei nu implică România

Răspunzind unor interpelații parlamentare, ministrul Sănătății, Iulian Mincu, a specificat că instituția pe care o conduce nu este implicată în această afacere. O societate mixtă româno-germană a exportat plasmă infestată, Ministerul Sănătății avizind acest lucru, dar numai pentru că în contract se specifică faptul că plasma urma să se folosească pentru preparate și nu în stare pură.

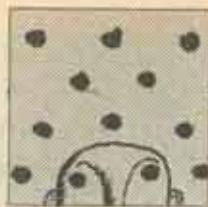
• Răfuiala PDSR cu fostul Guvern continuă

Corpul de control al primului-ministru a depus la Parchetul General o nouă sesizare penală împotriva d-lor Petre Roman, Traian Băsescu, Adrian Severin și Nicolae Viorel Oproiu (fostul primar al Capitalei). Petre Roman este acuzat de abuz în serviciu și fals în actele Guvernului, Adrian Severin de fals în declarații, Nicolae Oproiu pentru emiterea de decizii prin care au fost încălcate actele normative.

• PD (FSN) va cere urmărire penală împotriva primului-ministru

Dl. Adrian Severin, deputat PD (FSN), a adresat în plenul Camerei Deputaților două interpelații primului-ministru, prin care acesta și Guvernul sunt acuzați de persecuție și compromiterea oponenților politici. "Acuzăm Guvernul pentru faptul de a fi transformat servicii ale executivului – în spînă Corpul de control al primului-ministru (...) în organisme de siluri a devenit unul de calomniere și rău-vitoare a activității fostului Guvern", se arată în interpelare. PD (FSN) își rezervă dreptul ca în funcție de răspunsul primului-ministru să ceară Camerei Deputaților trimiterea în urmărire penală a primului-ministru pentru abuz în funcție, calomnie, denunț calomnios, returnare de fonduri și instigare la comiterea de infracțiuni. În ceea ce-a două interpelare, PD (FSN) semnalăză revenirea de către Guvern la falsificarea raportărilor asupra evoluției economiei și a nivelului de trai al cetățeanului.

Pagina realizată de
RALUCA STROE-BRUMARIU,
MARIAN CHIRIAC și CRISTIAN LUPU

PRESA ÎN PERICOL

TIA SERBĂNESCU

Insulta și batjocura

Unul din puținele drepturi cîștigate – dacă nu singurul – după Revoluția din Decembrie este libertatea presei. Suportăm, de patru ani, menținerea comuniștilor în fruntea țării, reinstalarea ipocriziei, tupeul mereu mai crescînd al lingvitorilor de profesie, obrăznicia reprimitorilor de ieri care încearcă să treacă drept îngerii, incompetența care vrea să treacă drept valoare și corupția desăntăță care vrea să treacă drept onestitate. Singurul lucru rămas viu după atîtea morți pentru care nu a dat nimeni socoteală este libertatea de a spune aceste lucruri. În tiraje din ce în ce mai mici, pe o hirtie mereu mai scumpă, într-o indiferență din ce în ce mai sfidătoare. Așa cum Ceaușescu semna la Helsinki declarații privind drepturile omului pe care la București le călca în picioare, Puterea de azi a semnat Convenția europeană a drepturilor omului pentru ca, apoi, liniștită și cinică, să poată atenta și la această ultimă amintire a revoluției: libertatea presei. În încercarea sa sfidătoare de a adăuga crucilor din Cimitirul Eroilor și crucilor care se adaugă necontenit din cauza mizeriei o nouă cruce – peste tăcerea de veci a presei –, senatorii PDSR și PUNR nu s-au sfîrtit să incalce Constituția, în care se stipulează că toți cetățenii sunt egali în fața legii, prevăzînd pedepse discriminatoare pentru ziariștii care recurg la "insultă" sau "batjocură". Pentru "protejarea" unui aparat care funcționează atât de anarhic încît, iată, violează chiar și Constituția, senatorii Puterii și-au asumat riscul enorm de a face pasul decisiv spre regimul dictatorial din care pretind că am ieșit. Pe cine apără, în fond, această persecuție a ziariștilor? Dincolo de nemulțumirile iscate de multele gafe ale presei trebuie spus că, din păcate, această presă care nu ne place nu poate fi altfel decît societatea care o produce. Are, în consecință, multe din defectele ei. Cum adică? Avem președintele pe care-l avem, care nu se jenează să jignească atunci când este contrariat; avem o Justiție care nu se jenează să dea verdicte sfidînd însăși justiția; avem un Parlament în care nu lipsesc ieșirile necontrolate și nici, vîlă, bătăile; avem un Guvern care nu se dă în lături de la contracte catastrofale pentru țară; și avem miniștri acuzați de corupție sau implicați în scandaluri de pudoare; avem partide în care se petrec mereu lucruri necurate. Avem astfel de lucruri și vrem totuși o presă infailibilă, independentă, de mare profesionalism și de mare ținută. De unde oare? Din ce țară? Cine dă bani pentru ea? Tuturor ne-ar plăcea o astfel de presă și e limpede că ar fi necesară. Deocamdată, însă, presa există și trăiește în felul contradictoriu și anarhic în care trăiește însăși societatea actuală. Dar atentind atât de violent la libertatea ei prin modificările aduse articolelor 205 și 206 ale Codului penal, Puterea nu face decît să agraveze atât bolile presei cit și bolile acestei societăți, lăsînd-o fără nici un fel de avertismente asupra simptomelor de care este cuprinsă. Nostalgia dictatorială după o presă obedientă este atât de puternică, încît inițiatorii acestor prevederi abuzive (care sfidează toate legile internaționale) insultă ei însăși și batjocoresc o țară întreagă. Pe cine apără ei de insultă, de fapt?

Să fim serioși. Poate uita cineva faptul că "mariile" insulte românești care au făcut înconjul lumii în 1990 se datorează însuși președintelui țării? Poate uita cineva că "golani" d-lui Iliescu din 1990 seamănă ca două picături de apă cu "huliganii" lui Ceaușescu din 1987 (la Brașov) și din 1989 (la Timișoara)?

Spre ce ne îndreptăm, aşadar? Spre perioada în care cei de la putere și slugile lor aveau dreptul să insulte pe cine voiau și nimenei n-avea dreptul să critică pentru că orice observație trecea drept "insultă"? În acest mod, distanța spre perioada în care pînă și o literă greșită din numele lui Ceaușescu trecea drept atac la ordinea țării și ofensă adusă instituțiilor statului se micșorează vîzînd cu ochii. În stilul de interpretare propriu partidului din care se trag activiștii PDSR, orice cuvînt adevărat putea deveni calomnie și orice observație, oricit de justă, devinea trădare. În definitiv, prin acest atac la adresa libertății presei, Puterea insultă și batjocorește Revoluția. Insultă și batjocorește această populație, arătîndu-i că nu se sincrisește de legile pe care ei îi pretind să le respecte. Insultă acest popor, demonstrînd că egalitatea în fața legii nu există nici măcar pe hirtie. În fine, insultă și batjocorește dreptul societății la adevăr și la libera exprimare, rezervîndu-și doar adevărurile prefabricate și exprimările de lemn care o slujesc. Să nu ne amăgim: în drumul spre dictatură, primul pas este, oricit de ambalat ar fi în grija ipocrită față de onoarea insului, decisiv. Dacă într-adevăr există preocuparea pentru apărarea demnității umane, recentele modificări aduse Codului penal – culmea! în numele unei "reforme a Justiției" a cărei necesitate a fost invocată și de Consiliul European – la articolele 205 și 206 ar fi evitat o aspirație specială pentru ziariști. Realitatea a demonstrat că atunci cînd asemenea delicte (unele foarte grave) de insultă, batjocură sau calomnie s-au produs, ele s-au petrecut de regulă în paginile publicațiilor aservite Puterii și degeaba au fost acționate în Justiție. "Independenta" Justiției și-a făcut datoria și le-a absolvit. E împede că procedeul va continua nestingerit și că pedepsele suplimentare la adresa presei vor viza ziariștii și publicațiile independente. În fine, e de-a dreptul surprinzător (ca să nu spunem ciudat) faptul că partidele democratice n-au reacționat la această ilegalitate produsă în Senat și că singura reacție apartîne PD (FSN). Să nu-si fi dat ele seama că o șîrbire a democrației într-un domeniu le afectează pe toate celelalte? Să le fie deja indiferent acest lucru? Desigur, ar exista șansă ca în Camera Deputaților această eroare să fie reparată. Dar, cum această certitudine încă nu există și cum totul plutește într-o nesiguranță din ce în ce mai vinovată, e de neierat faptul că un asemenea atentat la libertatea de exprimare s-a putut produce într-un Senat care se pretinde democrat. Într-un Parlament care se îngrijește, chipurile, de apărarea cetățenilor față de "insultele" din presă, dar nu observă la ce insulte și la cătă batjocură să sint supuși zi de zi acești cetățeni de către un stat care le-a răpit și le răpește de decenii întregi demnitățea, umilindu-i, mințindu-i, lăsîndu-i să trăiască în mizerie și în minciună. Ce insultă și ce batjocură din presă ar putea intrece batjocura de viață pe care o duce această țară?

"Fundamentele democrației sunt libertatea conștiinței, a educației, libertatea de exprimare și de asociere. Dacă libertatea presei este anulată, vor dispărea și acestea."

Franklin D. Roosevelt, 1940

"O presă liberă este condiția unei societăți libere."

Hugo L. Black,

Curtea Supremă de Justiție SUA, 1945

"Expresia fundamentală a libertății de exprimare nu se află în ideile cu care suntem de acord, ci în acele idei care ne ofensează și ne irită."

Chuck Stone, profesor de jurnalism, ziarist, 1991

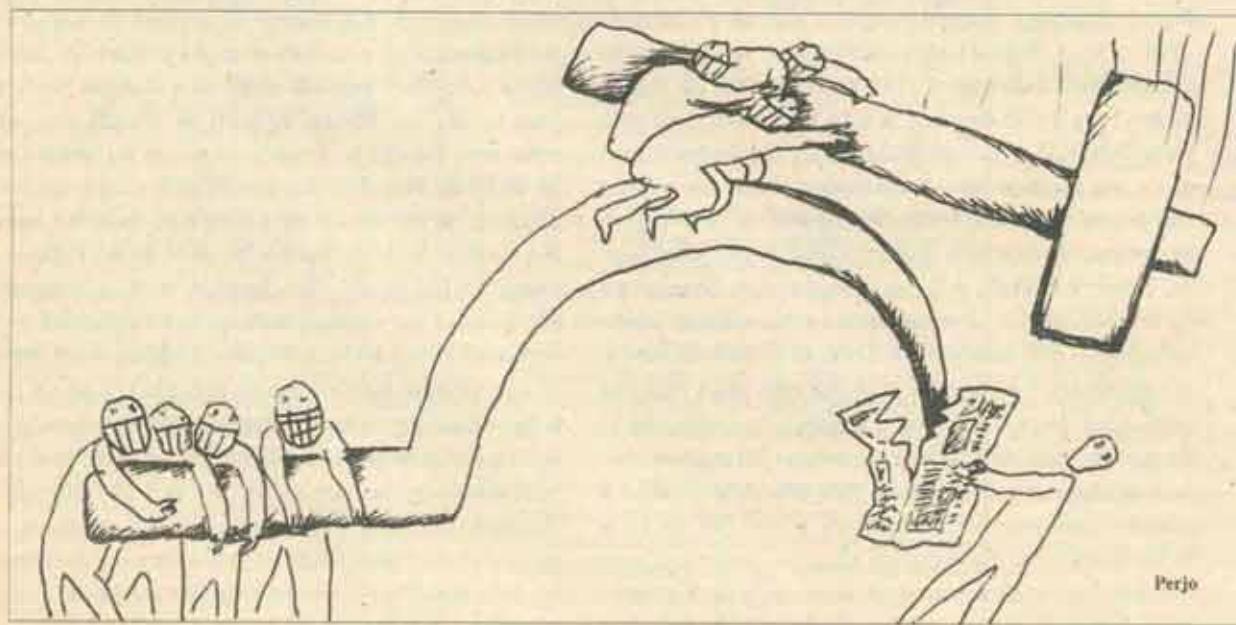
Dovada
relei credințe

Ceea ce se întimplă zilele acestea în Senatul României, cînd se discută modificarea Codului penal, încărcarea grosolană a literei și spiritului Constituției, prin fiecare poziție exprimată și cu fiecare text de lege adoptat, este cea mai clară și nefericită dovadă a reliei credințe a celor care, profitînd de ambiguitățile Constituției, sunt gata să comită abuzuri, urmărind cu totul altceva decît deschiderea europeană.

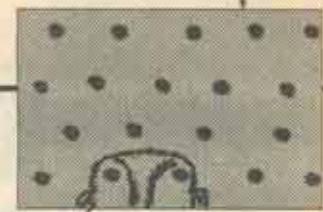
În locul recunoașterii adevărărilor cauze ce au determinat creșterea delincvenței, mizeria și incapacitatea sau lipsa de voîntă a autorităților de a-și face datoria, s-a decis majorarea pedepselor, la o legislație și așa socotită drept una din cele mai severe din Europa. Senatul a votat două articole incriminînd insulta și calomnia. Dacă aceasta din urmă poate fi relativ ușor de stabilit, datorită condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească o faptă pentru a fi considerată calomnie, în legătură cu insulta, aproape orice poate intra în conținutul acestei infracțiuni. Dorința cea mare a senatorilor, prea des (în opinia lor) criticați de ziariști, s-a împlinit, și a trecut și alineatul privind situația cînd insulta se comite prin presă, pedeapsa fiind inchisoare de la 3 luni la 2 ani sau amendă. Folosirea unui limbaj civilizat, inclusiv în presă, este fără îndoială un deziderat. Dar în nici o țară unde presei î se recunoaște adevărata putere, insulta nu se sanctionează, tocmai pentru că nu î se poate stabili clar conținutul, afirmațiile ce ar putea intra în această categorie fiind socotite drept manifestare a libertății de exprimare. Doar senatorii noștri vor să fie siguri că în afară lor nu există altă putere, să încit au mai adăugat și un alineat conform cîrui, în cazul săvîrșirii infracțiunii de insultă de către un ziarist, se aplică și pedeapsa complementară a interzicerii exercitării profesiei. și asta nu la aprecierea judecătorului, altă eventuală putere care deranjează, ci în mod obligatoriu. În Codul penal se prevede că pentru aplicarea acestei pedepse complementare este necesar ca cea principală să fie de minimum 2 ani închisoare, iar în cazul insultei 2 ani este maximum prevăzut de lege. Dar în astfel de "amânunte", Senatul nu s-a incurcat. Atunci cînd legea va trebui votată în ansamblu ei, poate că se va găsi cineva care să explice, totuși, că fiind o lege organică, nici măcar în Senatul României, unde în principiu totul este posibil, jumătate plus unu din 143 nu poate să fie 61, mirobolanta cifră cu care a fost nu definită și pedepșită insulta, ci pusă la index libertatea de exprimare.

Intr-un asemenea context, aproape că nici nu mai pot surprinde aberațiile, supranumite de domnul senator Valer Suiu "amendamente". Citind propunerea pentru art. 236/1 – "ofensa adusă prin orice mijloace, în public, statului român, național român ori eroilor consacrați ai neamului se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani" – îți vine să întrebă dacă nu cumva, din grabă, a uitat să precizeze și "ofensa adusă lui Ceaușescu", ori "Iliescu", ori "Funar"! Noroc că următoarea propunere, pentru art. 237, se referă la defaimarea președintelui sau a unei autorități publice constituite, ceea ce înseamnă că ultimii doi sunt ocrotiți prin acest text.

RENATE WEBER

Ce viitor are presa

Sub patronajul lui Jacques Toubon, ministrul de Culturi și Francofoniei și cu concursul fundației Arcul Fraternității, în ziua de 2 noiembrie 1993 a fost organizat la Paris un Forum pe tema viitorului presei independente în Europa Orientală. Forumul a constat în două mese rotunde. La prima au participat jurnaliști din Albania, Bulgaria și România, reprezentând publicațiile: Drita, Koha Jone, Alleanca (Albania), Kultura, Otetcestven Vestnik (Bulgaria), Tineretul liber, "22", Dilema (România). Invitații și-au prezentat publicația (sau evoluția profesională) și au încercat să răspundă întrebările: "Cum poți fi jurnalist în Europa Centrală după 40 ani de propagandă?". Moderatorul discuției a fost prof. Marc Ferro (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales). În continuare a urmat o dezbatere împreună cu Nicolas Don (RFI), Yves-Marie Labé (Le Monde), Jacques Sémerin (CNRS) și Alexandra Viatteau (La Croix).

Un interes special a trezit situația presei din Albania, intrată într-o nouă fază disciplinară: o lege a presei, cerută chiar de mediile independente, a devenit, prin "contribuția" Guvernului și Parlamentului, o lege care autorizează cenzura articolelor, suprimarea publicațiilor, întemnițarea redactorilor-șefi și a jurnaliștilor. Formularea legii face ca aproape orice articol să poată fi interpretat ca delict. Românii care mai aveau în dovezi în privința apartenenței țării lor la această zonă geopolitică au primit în următoarele zile o alarmantă confirmare: votul Senatului pentru articolele 205 și 206. Similitudini existau și între situația presei bulgare și a presei române: subvenționarea insignifiantă a revistelor de cultură, scăderea rolului intelectualilor, independența confundată cu lipsa luării de poziție. Discuția cu partenerii francezi a permis exprimarea unor frustrări reciproce (puținele contacte și slabă comunicare între jurnaliștii din Est și cei din Vest). Controversate au fost opinii exprimate de Alexandra Viatteau (jurnalistă la La Croix și profesoră la Institut Français de Presse). Potrivit opiniei ei, lupta propagandistică dintre Vest și Est continuă, Vestul încercă să convingă Estul de superioritatea valorilor lui (alcătuită, deci, vorbi despre o "propagandă justă"). Chiar și în selecția informației există o anumită alegere, a spus Alexandra Viatteau, introducând în discuție termenii de dezinformare și mezinformare.

La cea de-a doua masă rotundă, intitulată "Independența presei într-o țară aflată în războl: cazul fostei Iugoslavii", au participat ziariști din Bosnia-Herțegovina, Macedonia, Muntenegru și Serbia: Zlatko Dizdarević (Oslobodenje), Daut Dauti (Flaka e Vellazërit), Miodrag Perović (Monitor), Petar Luković (Vreme), Veran Matić (Radio B '92), Zivadin Mitrović (NTV Studio B), Nebojsa Vučović (Tiker). Ziariștul Veton Surroi, din Kosovo, nu a putut participa la Forum pentru că milicia sârbească i-a confiscat pașaportul. Calificați sistematic de Putere drept trădători sau criminali de drept comun, acești reprezentanți ai presei independente din fostă Iugoslavie sunt permanent confruntați cu greutăți cotidiene – de la dificultațea obținerii hărției și autorizației de emisie pentru radiouri pînă la faptul că majoritatea populației urmărește doar Televiziunea de la Belgrad (autoare, în mare parte, a războiului) sau nu mai dispune de bani ca să cumpere ziare. (G.A.)

YVES MICHALON

(Președintele Asociației EST-LIBERTÉS)

Nu există presă liberă fără mijloacele prin care ea poate să fie liberă

Unul dintre principalele cîștiguri dobîndite în urma căderii lumii comuniste a fost nașterea unei prese independente. Un cîștig astăzi aflat în pericol. Mediile independente din Europa Orientală sunt deja confruntați cu dramatice probleme de supraviețuire; cu o realitate pe care nu și-au imaginat-o: dezordinea unei concurențe violente, a unei confruntări sociale sau naționale greu de închipuit în locul localurilor gratuite de altădată, a librărilor de hărție la preț redus, în apropierea intrigilor Partidului. În plus, publicațiile independente nu dispun nici de o bază comercială suficient de solidă pentru ca să funcționeze normal.

Să spunem pe față: nu presa liberă (vehicul de opinie) triumfă astăzi la Belgrad, Budapesta, București, Sofia, Tirana sau Moscova, ci adesea (din păcate) rămăștele a ceea ce avem noi mai prost în Occident. Capitalul local preferă să investească în speculații comerciale decât în presă. Capitalul străin aşteaptă ca situația să se limpezească și să pună apoi mâna pe titlurile cele mai populare.

Ca să le sărim în ajutor nu trebuie să aşteptăm să fie zdrobiți de cenzura economică ori să cadă victimă conflictelor ucigașoare.

A nu le da astăzi ajutor însemnă a repeta vechile greșeli. Însemnă a favoriza haosul, conflictele de identitate. Însemnă să reconstruim în noi înșine zidul tragic al rușinii. Ca și civilizațiile, națiunile sunt muritoare, iar deviza noastră este: să creăm un anti-destin. Lupta noastră de astăzi este o încercare de a reinnoa vechea tradiție, rolul Franței de altădată. Scopul nostru de astăzi nu este să mai ținem *al n-lea colcoviu*, ci să încercăm să provocăm o reacție – și poate o renaștere salutară. Localuri, rotative, faxuri, hărție, telefoane – iată unele moderne ale libertății presei. Cea mai mare reușită a noastră ar fi să vă ajutăm să le dobîndiți mai repede.

Îndrăznesc să spun că în felul acesta ne facem un serviciu și nouă, occidentalilor. În Europa de Est, scriitorii și artiștii încă se mai bucură de prestigiul. Cei care nu demult rezistau comuniștilor, nu și-au vîndut susținutul, nici nu și-au pierdut forța scrisului: să profităm deci de amindouă.

Cit despre voi, cei care viață la existența unor publicații diferite, profită de ce v-a mai rămas din autoritatea de intelectual sau puterea unui jurnalist și spuneti cu glas tare că tot ceea ce contribuie la propagarea minciunii și a violenței are să îndepărteze și are să dezguste.

Poate că veți fi auziți și ecoul protestelor voastre are să provoace un nou fenomen al societăților din Est.

2 noiembrie 1993

Perjo

● Participanți la Forum ● Participanți la Forum ●

ZLATKO DIZDAREVIĆ

Director și redactor-șef la cunoscutul *Oslobodenje*. Musulman, din tată sîrb și mamă croată. Pentru cartea "Jurnal de război" (Ed. Spengler, 1993) a primit premiul Reporters sans frontières – Fundația Franței.

La Sarajevo a apărut sindromul ghetoului

• Nu obuzele sunt cea mai mare problemă, ci faptul că toți au ajuns la capătul puterii psihiice; de unde atunci forță ca să supraviețuim iernii care se apropie? • În Sarajevo sunt peste 10.000 de morți, dintre care 3.000 de copii. • Cea mai mare problemă psihico-mentală a jurnaliștilor de la Oslobodenje este că nu au ce să le spună cititorilor, deoarece aceștia văd foarte bine ce se întimplă în jurul lor. • Sarajevo va deveni (de fapt este deja) cel mai mare spital pentru bolnavi mintali. • De ce Comunitatea Europeană (și în general cea internațională) a abandonat oamenii normali și îi acceptă în schimb pe criminali, șovini și naționaliști? • Situația ziarului este mult mai rea decât anul trecut: ultimul transport de hărție (de la Reporters sans frontières) a sosit pe 28 august. Nu mai există apă, electricitate sau petrol. • Pentru a putea supraviețui ne trebuie cca 1.500 DM pe zi. • FORPRONU ne ingreunează situația, pentru că este imposibil să se iasă sau să se intre în oraș, nu avem telefon (doar legătură unidirectională din Elveția). •

Oslobodenje

Singurul cotidian independent din Sarajevo, cu o redacție multinațională. Creat în 1943 de partizanii bosniaci. Înainte de aprilie 1992 avea 200 de jurnaliști, corespondenți în marile orașe din fostă Iugoslavie și în străinătate, și un tiraj de 40.000 exemplare. Astăzi cotidianul are mari probleme din cauza hărției. Jurnaliști și tehnicieni lucrează în adăpostul anti-atomic; aici se lucrează și se doarme, în schimburi de cîte o săptămână. 5 jurnaliști au murit pînă acum.

Ne îndepărtem, din toate punctele de vedere, de o viață civilizată. • A apărut sindromul ghetoului care ne impiedică să mai vedem ce se petrece în lume. • Ideea Sarajevo – capitală culturală a Europei poate fi o idee bună, dar suntem agașați de marile idei europene care nu duc în final la nimic. • Au apărut sute de astfel de idei, dar nici una din ele nu s-a tradus în practică. • Nu vreau să descurajez oamenii onești din Sarajevo să fie capitala culturală a lumii, dar să nu poți intra în ea. • Comunitatea internațională încearcă să-i prezeze pe bosniaci să accepte planul de pace. • Se simte un curent îndreptat împotriva orașului Sarajevo, împotriva mediilor. În general și a celor independente în particular. • Cred că distrugerea Sarajevo-ului este un proiect deliberat al unor mai puternici decât grupurile de intelectuali. Ghettoizarea musulmanilor va provoca reacția fundamentaliștilor și va duce la exterminarea musulmanilor în Balcani.

În Europa Orientală

Încercăm să ajutăm forțele democratice din aceste țări

Interviu cu MIHNEA BERINDEI
(vicepreședinte al asociației EST-LIBERTÉS)

De ce Asociația Est-Libertés a considerat necesar să organizeze acest colcoviu despre viitorul presei independente în Europa Orientală?

Două au fost motivele determinante: 1) Am dorit ca jurnaliștii din țările unde lucrurile merg cel mai greu (nu numai din punctul de vedere al presei, ci și din punctul de vedere al democratizării), respectiv jurnaliștii din Albania, Bulgaria, din spațiul fostei Iugoslavii și din România să aibă ocazia să intilnească specialiști ai mass-media și jurnaliști din Franța, ca să dezbată problemele lor comune. 2) În cursul mai multor misiuni pe care le-am întreprins în aceste țări ne-am dat seama că în toate există o necunoaștere profundă a realităților din jur, iar legăturile dintre jurnaliștii diverselor țări sunt extrem de firave, dacă nu practic inexistente. Deci colcovul a fost conceput și în ideea de a permite întîlniri între albanezi, sârbi, români și bulgari. Am avut plăcerea să vedem că și pentru ei acest aspect a fost important și putem spera că în multe cazuri s-au pus bazele unei colaborări de durată.

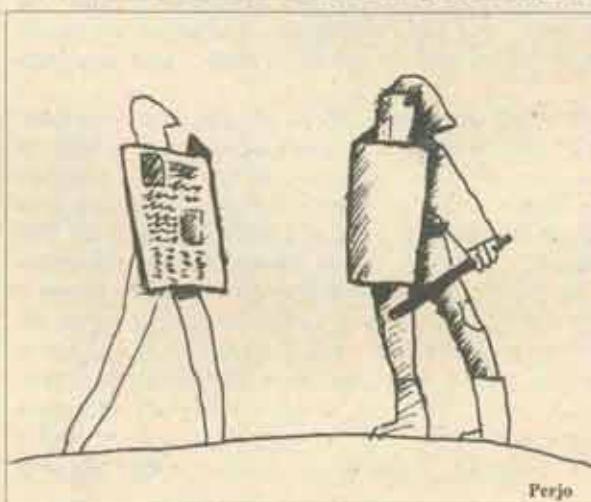
În ceea ce privește jurnaliștii din ex-Iugoslavia, este bine de știut că din cauza războiului și a stării conflictuale sârbii nu mai întâlnesc croați, nu mai pot nici măcar să vorbească la telefon cu ei, iar acest lucru este valabil și pentru bosniaci sau pentru macedoneni. La fel de adevărat este și că sârbii nu mai întâlnesc albanezi – nu numai pe cei din Albania, dar nici măcar pe cei din Kosovo. Am asistat la o discuție între jurnaliști albanezi și sârbi, care pe măsură ce se prelungea devinea tot mai prietenească. "Trebuie să recunosc că este pentru prima dată cind vorbesc cu un sârb", a spus la un moment dat unul dintre ziaristi albanezi. Și ambasadorul Albaniei în Franța (prezent în sală) i-a venit greu să credă că unul dintre vorbitori este sârb: ba chiar sârb de la Belgrad.

Mulți dintre invitații noștri avuseseră deja prilejul să participe la colcovii despre presă sau să stabilească contacte cu omologii occidentali. Noi am dorit să le dăm posibilitatea să prezinte pe de o parte situația mass-mediei democratice independente din țările lor

la aproape patru ani după 1989 și, pe de altă parte, să spună colegilor lor francezi ceea ce Occidentalul a făcut – bine sau rău, mult sau puțin – în acest domeniu. O discuție deschisă despre așteptări și deziluzii (de ambele părți), dar și despre modalitățile unor colaborări mai fructuoase de acum înainte. În timpul și în marginea colcovului, invitații noștri au avut ocazia să stabilească contacte și cooperări cu o serie de organisme franceze, cum ar fi RSF (Reporters sans frontières), școli de jurnalistică ca IFP (Institut Français de Presse) sau CFJ (Centre de Formation des Journalistes) și cu redacții de jurnale (Le Monde, Libération, La Croix, Le Quotidien de Paris, L'Événement du Jeudi etc.), de radio și de televiziune (France Inter, RFI, Arte, FR 3, TF 1).

De ce jurnaliști din Europa Orientală și nu din Europa de Est? Se simte o anumită frustrare din partea locuitorilor "celei de-a treia Europe" (Europa Orientală). Ea s-a făcut audată și la dezbatere din partea unor participanți.

Nu știu în ce măsură întrebările puse în legătură

Perjo

cu acest subiect nu au fost pur retorice, fiindcă este evident faptul că există o mare diferență de natură instituțională, dar și în ceea ce privește organizarea, mijloacele de care dispun și formarea jurnaliștilor între jurnaliștii din Europa Orientală (realitate geografică și politică) și cei din Europa Centrală. Problemele jurnaliștilor din Ungaria, Cehia, Slovacia, Polonia, ca să nu mai vorbim de cei din fostă Germanie de Est, sunt mult diferite de cele ale jurnaliștilor din țările Europei Orientale. Din discuții a reieșit, de altfel,

că acest lucru este bine știut și de către omologii francezi. Peste tot există probleme economice, dar nu aceeași cenzură economică cu substrat politic (de exemplu, în România sau în țările din fostă Iugoslavie). Nu e același lucru să fi astăzi jurnalist în Polonia sau în România – așa cum există o mare diferență între faptul că foști comuniști reconvertează sănătățile la putere în Varșovia în urma unui proces electoral al cărui caracter democratic nu a fost pus la indoială de nimene și faptul că fostă nomenclatură se menține la putere la București din decembrie 1989 încălzită, utilizând deseori metode ce nu au nimic în comun cu democrația.

Cum s-a implicat asociația Est-Libertés în fostă Iugoslavie?

Ca peste tot în țările în care ne implicăm, ceea ce ne interesează este sprijinul pe care putem să-l aducem forțelor democratice: sindicate, mass-media, partide, diverse asociații. În actuala Iugoslavie (deci în Serbia, Muntenegru și Kosovo) am fost surprinși să constatăm că aceste forțe există, dar că ele sunt practic necunoscute în afara. Deçi ne-am gîndit că primul lucru care este de făcut e să le dăm posibilitatea să se facă cunoscute. Am ajutat, de exemplu, Cercul de la Belgrad (o asociație din care fac parte foarte mulți intelectuali, dar nu numai sârbi, ci și croați și musulmani), care se pronunță împotriva războiului și caută soluții pentru depășirea crizei actuale în spațiul ex-iugoslav. În fiecare săptămână cercul de la Belgrad organizează prelegeri în timpul căror își exprimă, în public, punctele de vedere. Discursurile și textele lor sunt difuzate în limita posibilităților, iar pînă acum au apărut două cărți colective: "O altă Serbia" și "Intellectuali și război". I-am ajutat la imprimarea și difuzarea acestor cărți, am pregătit traducerea celei dintâi, care va apărea, probabil, în ianuarie în Franța. De asemenea, am ajutat partidele din Opoziția sârbească, și în primul rînd Partidul Alianței Civice (care reprezintă pe plan politic poziția Cercului de la Belgrad) să ia contact cu lumea politică din Franța. La ultimele alegeri am organizat prezența unor observatori străini și ne-am gîndit că ar fi util să vină jurnaliști și parlamentari din țările din jur – respectiv din Ungaria, Polonia și România. Avem intenția să facem același lucru și pentru alegerile din 19 decembrie 1993, invitînd de data aceasta și reprezentanți din Albania și Bulgaria.

Paris, 5 noiembrie 1993

● Participanți la Forum ● Participanți la Forum ● Participanți la Forum

VERAN MATIĆ

Redactor-șef la Radio B '92

A fost jurnalist free-lance în diferite medii alternative din fostă Iugoslavie (Radio 101 – Zagreb și Radio Student – Liubliana). În mai 1989 lansează cu niște prieteni Radio B '92, primul radio independent din Serbia

Radio B '92

Sloganul radioului: "Să n-aveți incredere în nimenei, nici chiar în Radio B '92!". Emite la Belgrad și în periferia sa. Are 7 jurnaliști permanenti și 70 de colaboratori.

După unele sondaje, 50.000 de persoane ascultă Radio B '92 în orice moment al zilei (numărul total al auditorilor fiind 500.000-1 milion). Bazat pe muzică și informație, emite 90 de minute de știri pe zi, BBC-ul în sârbește (de 2 ori pe zi), programe muzicale și culturale. De la începutul conflictului, Radio B '92 a declarat "media pacifist", declarație

l-a făcut să fie adesea atacat de mediile controlate de Stat și de cele naționale. Organizează acțiuni pacifice (happening-uri, concerte și editează discuri), luptă pentru respectarea Drepturilor Omului și pentru protecția minorităților. Valorile radioului sunt: democrația parlamentară, domnia legii, justiția socială. Membrii redacției combat războiul printr-o interpretare independentă a informației care o difuzează.

Prinț-o rețea de stații locale în toată Serbia și Muntenegru, Radio B '92 încearcă să favorizeze nașterea mediilor independente și publică lucrările ai căror autori au fost nevoiți să părăsească țara.

În proiect: un canal de televiziune.

"Presă independentă" și "drepturile omului" sunt cele mai nepopulare sintagme

• Mediile iugoslave au contribuit la acest război în proporție de 90%. • Restabilirea păcii implică difuzarea de informații obiective ce privesc și partea adversă. • Radioul nostru a difuzat știri pentru a ajuta dezertorii. A organizat (la Belgrad) un concert cu imnuri pentru pace (50.000 de spectatori). • Emisiunile BBC, RFI și VA în sârbește nu sunt ascultate deoarece în Serbia nu există tradiție de ascultat radioul (Radio B '92 preia emisiunile radiourilor de mai sus și le retransmite). • Radio B '92 este și un radio al minorităților (cu care comunică în permanență). • Dreptul la cuvînt (stație radio ce emite de pe un vapor ce navează în apele internaționale ale Adriaticii) este foarte puțin urmărit. Cu banii necesari finanțării acestei stații s-ar fi putut amplasa 50 de stații pe uscat. • Schimbările cu exteriorul sunt foarte reduse. • Lumea suferă de claustrofobie (300.000 de persoane au părăsit orașul). • Ajutorul extern este esențial, dar el nu este continuu și nu este coordonat.

• Serbia este țara absurdului. • În timp ce noi vorbim aici, propaganda electorală a început deja în Serbia. • Rezultatul propagandei televizate: sintagmele "medii independente" și "drepturile omului" sunt cele mai urite de populație. Cel mai important drept al omului (crede lumea din Serbia) este să te uiți la televizor.

PETAR LUKOVIĆ

Redactor-șef adjunct la săptămînalul Vreme din Belgrad, unde lucrează din 1990. Romancier și jurnalist, a colaborat la aproape toate săptămînalele din fostă Iugoslavie: editor la Duga (Belgrad) între 1981 și 1987, redactor-șef la Tajne și editorialisist la Nedjelja (Sarajevo). La Vreme din 1990.

În Balcani schimbările vor apărea peste decenii

• Televiziunea Sârbă este o aberație: acum spune ceva și peste 48 ore spune contrariul, bazîndu-se pe memoria sârbilor care durează între 6 și 8 secunde. • A vorbi despre mediile independente înseamnă a lupta împotriva Televiziunii lui Milošević. • Mareea majoritate a sârbilor sunt analfabeti, motiv pentru care nu se uită decât la TV. Cei ce citesc, n-au bani să-și cumperi ziare. • Calitatea radiourilor să-mai imbunătățească la Belgrad și în mările orașe, însă televiziunea rămîne în mină lui Milošević. Mă întreb cum a putut înnebuni o populație întreagă. (Ar trebui internată în centre psihiatriche vreo 10-15 ani.) • Ceea ce facem este incredibil, dar tot n-avem cum să schimbăm Puterea. Continuăm să facem ceea ce facem doar pentru cititorii noștri. • Nu-mi fac iluzii: în Balcani, schimbările vor dura decenii întregi. • Nu refuzăm nici un ajutor, ba dimpotrivă. • În Serbia nu funcționează nici o lege. • Sunt optimist: peste cel puțin un secol vom vedea ceea ce schimbări. Bineîntîles cu condiția ca lumea să înceapă să citească și mai ales să aibă banii cu care să cumpere ceva de citit.

Pagini realizate de
GABRIELA ADAMEȘTEANU și ION MIRON DAMIAN

Neocomunismul în țările Europei centrale și de est

În zilele de 6 și 7 noiembrie a.c., la Sofia, Fundația Bulgaria Liberă și Democrată a organizat o masă rotundă în care s-au dezbatut următoarele teme: Neocomunismul în Bulgaria și în țările central și est-europene. Serviciile secrete și neocomunismul, Dimensiunile schimbării în societatele neocomuniste. Această reunire care a bucurat de sprijinul Institutului pentru Democrație în Europa de Est intră în seria manifestărilor similare care au avut loc în acest an la Bratislava și București. Neobosită direcțoare a acestui institut, Irena Lasota, a fost prezentă la Sofia împreună cu nucleul echipei sale de lucru: Jakub Karpinski (sociolog și politolog), Urszula Doroszewska (ziaristă), Jerzy Darski (ziarist și istoric). Desigur, cititorii noștri i-au recunoscut pe autori mai multor articole publicate în "22", preluate din "Uncaptive Minds", revistă care apare sub auspiciile Institutului pentru Democrație în Europa de Est. Printre participanți s-au mai numărat Zbignew Romaszewski, din Polonia, membru al KOR-ului, de trei ori senator, participant la proiectul legislativ privind decomunizarea, Piotr Naimski, Polonia, oposant încă din 1981, șef al Securității de Stat poloneze în guvernul Olszewski, Petrușka Sustrova, Cehia, fostă deținută politic, ministru adjunct la Interne în guvernul de după revoluția de catifea.

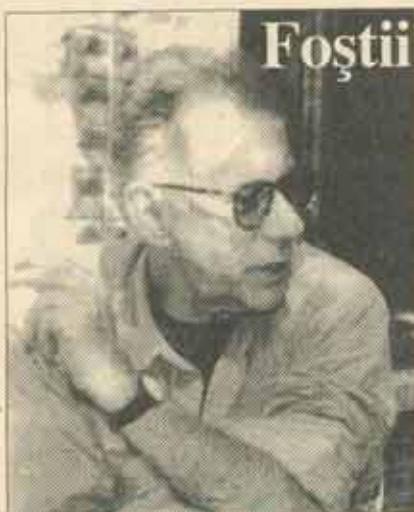
Problema care se pune astăzi în țările fostului bloc comunista – după aproape patru ani – este cea a revenirii în forță a comuniștilor de rangul doi sau trei. Rezultatele alegerilor din Lituania, România și, recent, Polonia arată că înainte de a se fi produs decomunizarea asistată la un proces de recomunizare. Schimbându-și numele în social-democrații și maniera de lucru (ei aici "discută", "negociază" etc.), foștii comuniști nu admit că pot pierde puterea și, folosindu-se demagogic de costurile dureroase ale tranziției spre economia de piață, atrag populația (lipsită de cultură politică) spre o nouă himeră.

Și în cazul serviciilor secrete din țările fost comuniste, toate create după model KGB, situația actuală rămâne (cu excepția Cehiei și Slovaciei) cam aceeași: un vâl de ambiguități s-a așternut asupra arhivelor, a listelor cu informatori, a marilor șefi de departamente. Poliția secretă, ca și partidul comunista, și-a schimbat numele, lucrând însă cu aceiași oameni și cam pentru aceleași scopuri. Foarte mulți participanți la această reunire i-au supus pe invitații ruși, V. Šeinis și R. Avakov, unui adevărat tir de întrebări arhive, dosare, agenți KGB. "Nu știu ce să vă spun despre arhivele KGB; se pare că au fost distruse" – a spus V. Šeinis. Reacția de nemulțumire a celor prezenti (bulgari, lituanieni sau polonezi) m-a făcut să înțeleg că toți participanții aveam în minte o variantă de Virgil Mărgureanu și de SRI – bulgar, lituanian sau polonez. Discursul invitaților ruși (ei reprezentau democrații pro-Eltin) a fost resimțit de cei mai mulți dintre noi ca provocator – atât V. Šeinis și R. Avakov n-au avut nici o ezitare în a spune că nu sunt răspunzători pentru ceea ce s-a întimplat cu Țările Baltice. Repliile lui Andrius Tuckus din Lituania au fost "acceptate" de cei doi sub "precizarea" că adevăratul istoric este mult mai complex și că la un moment dat, discursul lui R. Avakov a fost întrerupt de un participant bulgar care a dorit să stie de ce dl. Avakov spune "daragoi tăvarășii" și nu "gaspadini". Surzind, dl. Avakov a explicat că a folosit cuvintele "mașinal" și că nu vede "nimic rău în asta".

În țările fost comuniste, în absența unei legi a lustrației (excepția o constituie Cehoslovacia), pericolul recomunizării este real. Marii răspunzători pentru crimele comise și pentru ruinarea economică a țărilor cu regim comunista rămân neaținși. De aceea, reunirea din anul următor a Fundației Bulgaria Liberă și Democrată va încerca să realizeze Procesul comunismului.

Foștii comuniști s-au "schimbat"

Interviu cu Mihail Berov,
director al Fundației Bulgaria Liberă și Democrată

Cuvîntul care a revenit foarte des în interviurile participanților la masa rotundă a fost recomunizarea. Care este opinia dvs. legată de acest proces?

Noi am propus ca subiect al mesei rotunde neocomunismul. Și cred că am avut dreptate, întrucât ceea ce se petrece acum în țările fostului bloc comunista este o întoarcere efectivă la situația de dinainte. Foștii comuniști și-au schimbat atât maniera de lucru, cit și instrumentele. Pe ei îi regăsești, de pildă, în Parlament, sau în alte structuri ale Puterii unde discută, negociază. Ei au înțeles că nu se mai pot folosi de kalașnikov sau politbiro și s-au schimbat: ei poartă niște haine noi, care însă nu le sint pe măsură, nu li se potrivește. Așa cum arată acum, schimbați, și cu noi maniere de lucru, ei vor să rămână la putere.

S-a vorbit de asemenei despre o lege a lustrației. Există o asemenea lege în Bulgaria? Ce face acum fostul șef al fostului partid comunista bulgar, Todor Jivkov?

O lege a lustrației adoptată de Parlament nu prevăză decât universitatele. Conform acestei legi, timp de cinci ani, foștii activiști de partid din universități nu pot intra în consilii științifice sau academice, nu pot fi șefi de doctorate și a.m.d. Excluderea lor nu este o pierdere pentru știință (cu excepția a extrem de puține cazuri). Astăzi, în Parlament, (neo)comuniștii încearcă să schimbe această lege, dar fără succes. Încă...

În ceea ce-l privește pe Todor Jivkov... el a fost uitat. În cîteva luni, Curtea Supremă se va pronunța asupra sentinței. Știu că e acasă și că e bine. El a devenit o figură caricaturală de care puțini se mai interesază. Sunt lucruri mult mai importante astăzi care preocupa opiniile publică.

Domnule Berov, cum vă s-a părut reacția de ieri a invitaților ruși la întrevederea lui Andrius Tuckus din Lituania?

Rușii s-au prezentat ca și cum – aproape ca și cum – în Est nu s-ar fi întimplat nimic. Ca și cum ne-am afla încă în anii '50... Ca și cum, atăi auzit, ei n-ar fi avut legătură cu încălcarea drepturilor omului în Țările Baltice. Argumentele lor nu aveau valabilitate. Totuși, faceau eforturi de a-i asculta pe ceițalți, de a discuta... ceea ce arată că s-au schimbat în pic.

Vreau să vă atrag atenția însă că profesorul Viktor Šenis a lăsat într-un institut de relații internaționale, iar profesorul Raisik Avakov era la UNESCO. Aceste funcții trimisă indiscutabil la KGB. Invitații ruși care vorbeau ieri de democrație etc. poate că erau sinceri, dar mie îmi creau impresia, așa cum am mai spus-o, că purtau niște haine noi care nu li se potriveau.

Problemele țărilor din fostul bloc comunista sunt, mai mult sau mai puțin, aceleași. Totuși, nu credeți că există o diferență între Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria pe de o parte și România, Bulgaria pe de altă parte?

Diferențe ar fi din punctul de vedere al Vestului. Dacă ar fi să compar, de pildă, Polonia cu Bulgaria, sigur că există diferențe. În Polonia, Opoziția a constituit-o sindicatul Solidaritatea. Răsturnarea vechiului regim a pus țara, în mod inevitabil, în fața schimbărilor economice – cum se stie – dureroase pentru populație, dar absolut necesare. Or, un sindicat nu poate susține asemenea schimbări și tocmai acest lucru, cred eu, se află la originea crizei actuale din Polonia. În ceea ce privește Bulgaria, Opoziția e reprezentată de Uniunea Forțelor Democratice care are un caracter dualist: ea este o mișcare populară anticomunistă, dar și o coaliție de partide – unele importante, altele mai puțin importante sau aproape inexistente. Înțeleg acum că au fost trei incercări de dizolvare a Uniunii. Totuși ea a rezistat pentru că, de la partidele monarhistice pînă la cele socialiste, Uniunea este susținută de curentul anti-comunist. Deși actualul guvern este dominat de neocomuniști, ei trebuie totuși să ia măsuri impopulare.

Pentru alegerile viitoare – probabil în 1994 –, Uniunea Forțelor Democratice trebuie să fie onestă cu electorii, pentru a putea avea în viitor un guvern democrat.

ФОНДАЦИЯ
СВОБОДНА И ДЕМОКРАТИЧНА БЪЛГАРИЯ
FREE AND DEMOCRATIC BULGARIA FOUNDATION

Центрър за плурализъм
Center for Pluralism

МЕЖДУНАРОДНА КРЪГЛА МАСА
ПО ПРОБЛЕМИТЕ НА НЕОКОМУНИЗМА
INTERNATIONAL ROUND TABLE ON
NEOCOMMUNISM

София, 6-7 noiembrie 1993, FUSA, sala II
Sofia, 6-7 November 1993, FUSA, Hall II

• În 23-24 decembrie 1989, nemaipătrind suportul să vadă la televizor români uciși de gloanțe și clădiri incendiate, și multă, multă disperare pe fețele oamenilor care se tot perindau pe ecran, bulgarii din Vidin au ieșit pe malul Dunării, au aprins focuri și, zi și noapte, au strigat nefincetat, pe limba lor, vorbe de incurajare pentru români de peste apă, despre care credeau că vor fi măcelăriți.

Și astăzi cind povestesc, ei sunt convinși că cei din Calafat nu se poate să nu-i fi auzit, să nu-i fi văzut și să nu fi înțeles că ei, bulgarii, erau de partea revoluției.

Nu știu, n-am auzit de revoluția de la Calafat. Mi-e teamă însă – și pentru asta am schimbat vorba – că, la Calafat, ca în foarte multe locuri din țară, în decembrie '89, oamenii au dormit, au tăiat porcul, și poate că doar în treacăt au mai ascultat sau au mai văzut "piesa aia cu Caramitru..."

• Mă imprietenesc ușor cu cei din Vidin, prezenți la reunirea de la Sofia, mai ales datorită doctoriei Neli Kirilova, româncă de origine. Ea este în comitetul de conducere al Uniunii Agricole Naționale a Bulgariei "Nikola Petkov" (BZNS), partid component al Uniunii Forțelor Democratice. Prin Neli Kirilova îl cunosc pe Vladislav Kostov, și el în comitetul de conducere al BZNS. În guvernul democratic al lui Filip Dimitrov (înlăturat în ianuarie 1993), V. Kostov a fost viceministru al Agriculturii. Cei doi îmi dau date despre situația actuală: reforma economică a fost stopită de actualul guvern condus de comuniști. În Bulgaria, prin legea de restituire a pământurilor s-a prevăzut ca oamenii să primească 80% din ceea ce au avut și în locurile în care au avut proprietatea. Actualul guvern,

Reportaj în pauza de prînz

prin măsurile luate, a închis procesul de înmînare a certificatelor de proprietate (doar 20% au primit titlurile), incurajînd în schimb forme de cooperăție care amintesc prea bine de vechiul sistem. Dl. Kostov este conștient de importanța existenței unei clase de mijloc și de felul în care ea este împiedicată să se infiripe sub guvernarea de acum. Deși problema somajului nu e acută în Bulgaria, întrucât nu există gigantă industriali, sătoare sănsele ca situația să se deterioreze datorită politicii duse de Guvern. Datoria Bulgariei de aproximativ 12 miliarde dolari este în creștere. Rata inflației se ridică la 5-6% pe lună, prevăzindu-se o ascensiune rapidă pentru iarnă. Uniunea agricolă națională a Bulgariei (ca întreaga coaliție democratică) dorește noi alegeri în primăvara anului următor, întrucât actualul parlament nu mai reprezintă electoratul.

Îi întreb pe Neli Kirilova și pe Vladislav Kostov dacă nu se tem de alegerile comuniștilor. "Nu – îmi răspund – sperăm că lumea a înțeles cine sunt comuniștii chiar dacă și-au schimbat vorba și portul".

• Văd Sofia doar din autobuz și doar cu coada ochiului. Un munte mare (vreo 2.000 m) acoperit acum de păduri galbene-ruginii, chiar la marginea orașului. Cartiere întregi de blocuri ca în Berceni, Drumul Taberei etc. Drumuri făcute praf – ca la București. E însă mult, mult mai curat. (Văzusem astăzi chiar din gară și nu-mi venise să cred.)

In a două zi a reuniei, în timpul pauzei de prînz străbat strada Vitoșa de la un capăt la altul. E un fel de Lipsani cu prăvălia și cafenele de o parte și alta. Totul este mic, curat, intim și îți dă un sentiment de bună așezare. Dl. Mihai Berov îmi explică evoluția de după 1989: mai întii au fost "buticurile", instalate rapid în garaje și-n orice fel de spațiu la îndemînă. Cu mărfuri proaste, turcești. Multe au dat faliment. Au rămas cele mai bune, cu mărfuri de calitate și la prețuri accesibile. Au apărut, într-o a doua fază, cafenelele din care tot cele mai bune (aranjate de designeri străini) au rămas. Acum se pun pe picioare magazinele alimentare. Printr-o lege adoptată în 1990 întregul comerț s-a privatizat. A apărut concurență iar pentru deschiderea unui magazin se lucrează zi și noapte.

Privesc tăbelele afișate ale caselor de schimb: 1 dollar – 30-31 leva. Un pachet de țigări americane 17-30 leva. Nu văd pe nicăieri BT. Prietenii mei din Vidin îmi spun că o leaă medie este de 3.000 leva. O leaă bună începe de la 5.000 leva și una mare (ca cea de parlamentar, de pildă) este de 10.000-11.000 leva.

Imi promit să revăd Sofia și accept cu bucurie invitația prietenilor din Vidin de a vedea Bulgaria – sate, orașele, litoral.

Ca și pe vremea cind ne uitam la filmele de la "Desiata muza", Bulgaria rămîne încă pentru noi un ideal...

Pagina realizată de RODICA PALADE

1993

SORIN ANTOHI

A ierna în spațiul mioritic

Sondaj CIS, septembrie 1993

Imaginarul colectiv pare să păstreze încă, în ciuda trecerii secolelor, amintirea citorva tropismelor profunde. Dintre ele, cred că transhumanța persistă fantasmatic la români cel puțin prin obsesia modernă a iernatului național, aventură inconjurată de aprehezuni populare și promisiuni guvernamentale. Dar a ierna astăzi în spațiul mioritic, sub conducerea înteleapătă a d-lui Iliescu, devine problematic, ba chiar mai mult riscant. Fiindcă repleiera cetățeanului pe aliniamente casnice, abandonul său sezonal în voia plăcerilor domestice și a folclorului nu mai sunt cu putință; nu numai fiindcă națunea e ritmată de un timp modern, uniform și lipsit de fior metafizic (vorba lui Cioran: "metafizica ciobănașului"), dar, mai prozaic, fiindcă iernatul îi apare omului de rind ca un test de supraviețuire în apartamente reci, cu merinde puține, cu hainele ponosite încă de pe vremea societății echilibrat dezvoltate. Guvernul, prin neverosimilul domn Văcăroiu, contrariește fără convingere și neconvincător dublului ideologic al iernii românești, în care necesarul de motorină e asigurat, "s-au luat toate măsurile", producția și exportul cresc pe întrecute, iar misteriosul agent termic (un agent dedat jocului dublu: pe unii îi incâlzește, pe alții...) curge din belșug. Dar idilică iarna a cîrmuirii întrizie să înceapă, "comandamentele" recad în neant după teleconferințele ce au cel mult meritul de a evoca neuitata ritualuri comuniste. Iarna reală e coșmarul României sărace.

Sondajul CIS din septembrie 1993 a antrenat un număr de 1.072 de persoane în vîrstă de cel puțin 18 ani, un eșantion național elaborat după criteriile obisnuite: sex, vîrstă, naționalitate, studii, mediu de rezidență, zonă geografică, ocupație actuală; coeficientul de eroare e de ± 3%. Am publicat deja (Sfera politică, nr. 10/1993, p. 11) un comentariu bazat pe datele sondajului CIS din septembrie privind opinile electoratu lui la un an de la alegerile legislative și prezidențiale – niște marginalii devenite aproape ilizibile grăție jenantelor greșeli de tipar ce strică periodicul citat, altminteri interesant. De astă dată mă opresc la alte trei teme: pregătirea pentru iarnă a populației, percepția unor efecte ale greivelor din vară, educație.

1. "Iarna e o altă țară"

În septembrie 1993, la cîteva luni de la introducerea TVA și de la liberalizarea prețurilor, populația socotea în general că nivelul său de trai se modificase (doar 28,5% din cei întrebăți de CIS considerau că rămăseseră la fel); majoritatea (66,4%) afirmă că nivelul de trai scăzuse, deși nu lipseau cei ce credeau contrariul (4,2%) – să fi fost vorba de optimiști incorrigibili? Cetățenii său că, trecind la sezonul rece să nu mai vorbim de inflație și tendința regiilor autonome de a "reasăză" prețurile), trebuie să cheltuiască mai mult pentru întreținere, combustibili, energie electrică etc. În timp ce 32% din eșantion se arătau pregătiți să facă față acestor cheltuieli sporite, 55,9% declarau că nu sint pregătiți, iar 11,7% răspundea că nu știu, probabil incurcați în societatea lor de indexări, compensații, rata inflației și ceilalți parametri imprevizibili ai bugetelor noastre familiale.

Ca în toate societățile obignuite cu economia de subsistență, în România se observă conduitele străvechi de adaptare la criză: 70% din cetățenii începuseră în septembrie să facă tinele rezerve de alimente pentru iarnă; procente variabile ale populației plănuiau să-și micșoreze consumul de anumite bunuri și servicii. Față de aceeași perioadă a anului trecut, cind deza consumurile erau în cădere liberă în raport cu anii precedenți, iată procentele celor ce proiectau să strângă curea:

1. Pâine	8,3
2. Lapte	7,2
3. Carte	22,3
4. Zahăr	20,1
5. Ulei comestibil	16,7
6. Mezeluri	26,6
7. Combustibili (incălzire)	16,0
8. Energie electrică	37,2
9. Medicamente	7,9
10. Transport	16,2
11. Imbrăcăminte, încălzire	37,6
12. Alte cheltuieli	3,8
13. La nici unul	8,2
14. La toate	26,8
15. Nu știu	2,0

Zacusă, murăturile și celelalte conserve artizanale, pe de o parte, diete mereu mai spartane, pe de altă parte, însotite de scăderea consumului de bunuri și servicii. O perspectivă puțin glorioasă în pragul anotimpului alb, la care aș adăuga tabloul unui important segment de populație antrenat gratuit la distribuirea alimentelor: "codarii", reveniți la vechile strategii și tactici, căutând frenetic (sub)produse mai ieftine, rudele de la țară, sau orășenii aflați în week-end, cărind cu spinarea, prin autobuze și trenuri tot mai propice traficului de mărfuri, roadele pământului în curs (lent) de privatizare. Dacă Puterea ar fi sensibilă și la imaginea României pentru uz intern, elita politică ar avea de ce să se îngrijoreze în fața acestor țări mizerie, în care rămine interesant să aduci în circa la București cartofii produsi de neamuri în Bucovina.

fundamentală, ce ar putea fi obținută mai ales prin constringere, am întrebat dacă militarizarea unor secțoare ale economiei naționale este necesară. Iată procente: da – 45,6; nu – 44,3; nu știu – 9,8.

Cit despre recuperarea pagubelor produse de greva minerilor din Valea Jiului, iată cine cred că trebuie pus la plată:

1. Guvernul, de la buget	14,2%
2. Regia Autonomă a Huilei, din fondul de salarii	20,9%
3. Liderii sindicali	23,2%
4. Cetățenii și unitățile economice, prin mărirea prețului la cărbune	0,8%
5. Toți cei care au luat parte la grevă	38,3%
6. Nu știu	7,7%

Comparind cu răspunsurile privitoare la greva mecanicilor de locomotivă, remarcăm, pe fondul asemănării, o culpabilizare mai accentuată a liderilor sindicali din Valea Jiului în ochii populației. Poate că figura d-lui Miron Cosma, atât de intens înregistrată de public, nu e străină de o atare radicalizare a sentimentei eșantionului; cf. articolul meu din nr. 39 al revistei "22", "Abstracțiunile în viața românului", ultima secțiune.

Cu aceeași intenție comparativă în minte, să vedem acum cum au fost receptate de persoanele intervievate măsurile promise ori chiar luate de Guvern, care a declarat greva ilegală și a anunțat că se vor pretinde despăgubiri. Am întrebat de ce nu s-au luat și ale măsuri, obținând următoarele răspunsuri:

1. Greva minerilor a afectat mai puțin populația și economia decit greva mecanicilor	14,0%
2. Guvernul se teme de mineri	45,0%
3. Guvernul acordă minerilor avantaje speciale	34,2%
4. Nu știu	9,7%

Așadar, românul generic a observat din nou caracterul special al relațiilor Puterii cu Valea Jiului: Miron Cosma și ortaci, după ce au rejugat la București conflictul wellsian dintre eloi și morloci, nu sint niste greviști ca toți ceilalți, chiar cind nu se află în misiuni delicate.

3. Educația

Am deplins în multe rinduri marginalitatea educației pe agendele guvernelor succese, precum și cvasti-absența problematicii invățămîntului și cercetării din programele formaționilor politice. Cind se cunoaște că, practic, toată clasa noastră politică are în buzunar o diplomă de invățămînt superior (fie și la f.f., serial, "Stefan Gheorghiu" ori facultăți muncitorii), fenomenul e curios. Nu este însă loc aici să-l comentăm. Mă voi resemna să înregistrez răspunsurile la sondajul CIS din septembrie în probleme legate de invățămînt. Să reținem mai întâi că numai 43,2% din eșantion au copii în școli și facultăți.

După părerea subiecților, iată cum se prezintă adevararea rețelei de invățămînt în necesitățile societății: 35,8% consideră că școala/facultatea urmată de tinerii din familia lor îi va ajuta pe aceștia să-și găsească un loc de muncă (35% susțin contrariul); în comparație cu invățămîntul de stat, se crede că invățămîntul particular îi pregătește pentru un loc de muncă astfel: mai bine – 10,1%; mai puțin bine – 34,6%; la fel – 34,5%; nu știu – 18,8%.

In ultimele luni, în diferite ocazii, s-a vorbit despre lansarea reformei invățămîntului românesc, o operație mult așteptată, adesea mitizată înainte de a începe, în rindurile celor ce spun că România nu are, pentru simplul motiv că niște copii supradotati, an-trenat intensiv, cîștigă olimpiade internaționale (și, spus mai timid, emigranții români pot uneori concura cu cei mai buni colegi din țările dezvoltate), un sistem educativ infailabil. 30,4% dintre subiecți cred că reforma în chestdune a început, 40,6% cred că nu, iar 28,6% declară că nu știu. Să vedem acum cum se comportă cetățeanul atunci cind e pus el însuși în situația imaginării de reformator: 30,2% consideră că invățămîntul din România trebuie complet schimbat, potrivit experienței internaționale; 51,9% consideră că invățămîntul trebuie schimbat în parte, pe baza tradițiilor românești; doar 8,9% opinează că trebuie lăsat așa cum este, doar 8,6% nu au o opinie. Avem așadar probă sociologică a unui interes public pentru schimbare în invățămînt, fie prin folosirea expertizei internaționale (reprezentanții Băncii Mondiale, moftui încă după mai bine de trei ani de per tractări cu specialiști și mai-marii noștri din educație, ar fi bucuroși să afle asta!), fie prin relansarea utopilor etnopedagogice autohtone (fapt curios, românii au uitat că legendarii lor reformatori din secolul trecut sau din interbelic utilizau sistematic modelele occidentale). În fine, am întrebat ce cred subiecții că nu este bun în invățămîntul nostru; iată în continuare procente:

1. Programele școlare și manualele	25,7
2. Nu există suficiente spații de invățămînt	25,6
3. Laboratoarele nu sunt bine dotate	25,8
4. Bibliotecile sunt sărace	23,0
5. Profesorii nu sunt bine pregătiți	11,3
6. Profesorii nu munesc serios	24,2
7. Nu se alocă destule fonduri de la buget	46,6
8. Elevii au prea multă libertate	35,6
9. Altceva nu este bun	1,8
10. Nu știu	7,3

Aceste răspunsuri sugerează o linie de mijloc pentru dilema reformei invățămîntului: sfîșiați între modelul autohton al reformei și modelul ei străin, reformatorii nu ar face râu să studieze aprofundat situația reală a sistemului educativ.

JACQUES RUPNIK

Necazurile Europei postcomuniste

Jacques Rupnik este cercetător și profesor la CERI – Fundația Națională de Științe Politice din Paris și autor a numeroase studii despre fenomenul comunism și posttotalitar în Europa de Est. **Lucrari proprii și contribuții:** Structures sociales en Europe de l'Est: 02: Transformation de la classe ouvrière (ed. Georges Mink, Jacques Rupnik) – *Documentation française*, 1979; Histoire du Parti communiste tchécoslovaque: Des origines à la prise du pouvoir – *Presses Fond. nat. scien. po.*, 1981; L'Amérique dans les têtes: un siècle de fascinations et d'aversions (dir. Denis Lacorne, Jacques Rupnik, Marie-France Toinet) – *Hachette*, 1986; Tchécoslovaquie: le réveil de la société civile, Th. Schreiber (ed.), L'URSS et l'Europe de l'Est en 1989 – *Documentation française*, 1989; L'Autre Europe: crise et fin du communisme – Jacob O., 1990; La grande secousse. Europe de l'Est 1989-1990 (dir. Pierre Kende, Aleksander Smolar) – *Presses du CNRS*, 1990; Le Nouveau continent: plaidoyer pour une Europe renaissante (Dominique Moisi, Jacques Rupnik) – *Calmann-Lévy*, 1991 s.a.

Pentru prima dată în istoria sa, Rusia ar trebui să se definească doar ca stat, nu ca imperiu.

Dar ce este un stat rus fără imperiu?

POLITIQUE INTERNATIONALE: Cum analizați evoluția țărilor foste comuniste la patru ani de la căderea Zidului de la Berlin?

JACQUES RUPNIK: Sfîrșitul comunismului nu trebuie înțeles ca un eveniment punctual, ci ca un proces de recompoziție completă a geografiei politice europene, care nu s-a sfîrșit încă. "Europa de Est", "Europa de Vest" nu mai sunt noțiuni pertinente. Atât cît mai are un sens, expresia "Europa de Est" reprezintă în momentul de față partea europeană a ex-URSS, în particular periferia ei occidentală – Țările Baltice, Bielorusia, Ucraina. În paralel, asistăm la revenirea în atenție a Europei Centrale și, odată cu războiul din ex-Iugoslavia, la resurgerea cheltuiului Balcanilor. Cât despre ansamblul transcaucazian și Asia Centrală, ele se eliberează de influența rusă pentru a o regăsi pe cea turcă.

Am revenit la situația ce prevăla înainte de primul război mondial?

Nu chiar. Dar există anumite similitudini. Dacă privim niște hărți concepute astăzi de geografi ce se întrebă care ar putea fi zonele de reconexiune între Est și Vest și dacă le-am compara cu harta Europei dinainte de 1914, constatăm asemănări ce nu sunt, poate, întâmplătoare: pe de o parte influența germană care, traversând Prusia Orientală, se întindea pînă la Königsberg și Țările Baltice; pe de altă parte permanenta unei Europe Centrale habsburgice ce include o parte a Poloniei, ex-Cehoslovacia, Ungaria și tărie Iugoslavia în două de-a lungul frontierei sirbo-croate. Dacă luău o a treia hartă, de această dată religioasă, ce va face să apară delimitarea dintre creștinitatea Occidentului și creștinitatea Orientului, vom observa că linia de partaj se suprapune cu precedentele. Ia de asemenea forma contururilor Țările Baltice (protestante pentru estomani și letoni, catolice pentru lituanieni), a Europei habsburgice și traversează, din nou, ex-Iugoslavia între Serbia și Croația.

Să nu credeți că pledez pentru un cine știe ce determinism istoric sau cultural. Cărt este însă că există în peisajul postcomunist puternice corelații între Europa Centrală (așa cum nu se prezintă din punct de vedere politic și economic) și Europa de dinainte de 1914.

Care sunt procesele în curs în fosta Uniune Sovietică?

Trebuie distinse mai multe ansambluri: de o parte Rusia, Asia Centrală și Transcaucazia – două sfere unde Turcia caută să-și regăsească, în mod natural, o anumită influență; de cealaltă parte, Țările Baltice și Ucraina ce ar dori să părăsească vasul ex-URSS și să se apropie de Europa Centrală. Nu este sigur însă că (lăsînd deoparte Polonia) Europa Centrală, întorsă spre Occident, va dori să le accepte în sinul ei. Cu atât mai mult cu cât aceste țări, pe plan economic, rămân strins legate de Moscova.

In acest peisaj postcomunist ce se desenează sub ochii noștri, care va fi locul Rusiei?

Este mareea întrebare a viitorilor ani. Pentru prima dată în istoria sa, Rusia trebuie să se definească sub formă unui stat și nu sub cea a unui imperiu. Dar ce este un stat rus fără imperiul său? Din punct de vedere istoric, Rusia s-a dezvoltat prin extensia frontierelor sale. Astăzi ea trebuie să-și redefină identitatea și să mediteze la coezința statului ei, deoarece nu numai comunismul s-a volatilitat în acest sfîrșit de secol 20, ci însăși URSS, ultimul supraviețuitor al imperiilor coloniale, s-a dezagregat. Mai mult decât traumatismul politic și dezastrul economic ce au fost generate, căderea comunismului a fost trăită de ruși (spre deosebire de celelalte popoare ale imperiului sovietic) ca o eliberare și în același timp ca o umiliere. Si aceasta deoarece rușii nu pot arunca responsabilitatea necazurilor lor asupra exteriorului; nu pot evita cheltuierea raportului dintre 75 de ani de comunism și istoria sau tradiția politică rusă.

Că despre pierderea imperiului colonial, ea riscă să fie greu resimțită. Cu atât mai mult cu cât tradiția rusă și apoi sovietismul se identificaseră cu acest imperiu. Marea Britanie sau Franța au știut să traverseze proba decolonizării fără stricăciuni, deoarece ea a intervenit într-un context de relativă prosperitate economică; și, mai ales, deoarece fără India, Marea Britanie răminea Marea Britanie, fără Algeria, Franța răminea Franță. Dar, încă o dată, ce este Rusia fără imperiul rus? Nimici nu știe să răspundă la această întrebare.

"Războiul suveranităților" este adevărata cauză a crizei din Rusia

Rusia se zbate la ora actuală într-o criză politică ce pare fără sfîrșit. Care îl sunt cauzele profunde?

La origine este criza autorității Statului și fragmentarea Puterii. Această criză nu se rezumă la o problemă de autonomie a republicilor, de minorități naționale sau de grupuri etnice cum adesea se afirmă. Nu cecenii, ingușii, tătarii sau iakuții sunt cei ce amintesc identitatea rusă. Aceste minorități pot crea complicații în măsură în care doresc, în anumite cazuri, să se despartă de Rusia. Dar adevărătu pericol este altul: cel al fragmentării Statului.

În fața incertitudinilor puterii centrale, regiuni întregi optează pentru autonomie regională și cito-dată proiectează să meargă și mai departe. Niciodată cuvîntul "suveranitate" nu a fost atât de des utilizat în lung și în lat ca în spațiul ex-sovietic. Toată lumea îl revendică: regiunile, orașele ce refuză tutela Moscovei. Acest "război al suveranităților" este una dintre mizele esențiale ale vastei recomponeri de care vorbeam mai înainte. Deoarece regiunile în cauză sunt absolut vitale pe plan economic. Siberia în special. La ora actuală, anumite zone din Siberia continuă o dezvoltare autonomă fără să se sincrisească prea mult de ce se întimplă la Moscova. Siberia este un teritoriu extrem de bogat în resurse naturale: gaz, petrol, minerale, aur, diamante. Dar aceste bogății sunt greu accesibile datorită condițiilor climaterice. Pentru a le exploata trebuie deci puse în mișcare mijloace considerabile, de care însă Rusia nu dispune. Că despre Occident, el nu pare foarte grăbit. Siberienii se întorc în consecință spre puterea cea mai rapid accesibilă: Japonia. Rămîne de văzut în ce fel și în ce condiții japonezii ar putea să se implice. Dacă s-ar decide

să o facă, estul Rusiei ar cunoaște o dezvoltare economică fără precedent. Decalajul dintre descompunerea părții europene și boom-ul așteptat în partea orientală ar fi greu de suportat pentru Moscova. Există păreri potrivit cărora venitul pe cap de locuitor ar putea varia într-un raport de 1 la 1.000. Nici un stat nu poate rezista la un astfel de dezacord.

Este fără indoială unul din motivele pentru care Elțin a temporizat, cu ocazia vizitei sale la Tokyo, eventuala restituire a insulelor Kurile. Attitudinea sa nu se datorează numai presiunii mediilor naționaliste din Parlament; se datorează și faptului că a înțeles dinamică ce ar rezulta dintr-o masivă angajare a japoñezilor în Siberia. Este evident că dacă Japonia ar dispune în apropierea coastelor sale de surse de aprovizionare sigure și abundente în petrol, relațiile sale strategice cu Occidentul ar fi și ele afectate.

Regiunile fac presiuni în sensul autonomiei și profită de dezagregarea centralului. Acest centru acumulează din ce în ce mai multe puteri, puteri ce ambreiază însă din ce în ce mai mult asupra societății. Era sindromul Gorbaciov și este pericolul ce-l păstrează pe Elțin. Din acest punct de vedere, lunile ce vin se anunță decisive. Vom vedea dacă Boris Elțin va să profite de starea de grătie de care beneficiază de la referendumul din 25 martie.

Dacă va eșua și dacă dezagregarea statului se va accelera, nu este exclus să știm să asistăm în Rusia europeană la o recrudescență a naționalismului. Un naționalism probabil indurerat și fondat pe o definire etnică a națiunii. Cum Rusia nu mai este imperiu, este necesar să redifinim frontierele, iar "frontierele sunt acolo unde trăiesc ruși". Cind știm că 25 milioane de

ruși trăiesc în afara Rusiei – numiți "Picioare-Roșii" – ne putem ușor imagina cu ce tip de probleme riscăm să ne confruntăm!

Ați evocat o eventuală resurgență a naționalismului în Rusia. În Balcani coșmarul a devenit deja realitate...

Adesea se adună sub rubrica "resurgentă a naționalismului" fenomene foarte diverse ce merg de la "purificarea etnică" din Bosnia pînă la dorința de independență în democrații Țările Baltice și Slovacia, trecînd prin aspirații – în fond toate naturale – ale anumitor nații doritoare să-și recapete libertatea după decenii de dominanță imperială. Trebuie deci făcută distincție între, pe de o parte, democrația și sentimentul național așa cum le-am văzut operind în simbioză în majoritatea țărilor Europei Centrale și, pe de altă parte, naționalismul etnic ce se manifestă în anumite societăți posttotalitare. Serbia lui Miloševici este exemplul cel mai frapant de comuniști reconvertiți în naționaliști, însă nu este singurul. La o altă scară, România lui Iliescu și Ucraina lui Kravciuk se situează și ele în același stief. Electorii ucraineni aveau de ales între un supravîntitor al Gulagului, un disident ce petrecuse 20 de ani după grată din cauza convingerilor sale în favoarea independenței și un secretar responsabil cu ideologia PC: Kravciuk. Ce credeți că s-a întimplat? Ca un singur om au votat cu toții pentru secretarul de la ideologie. Deci schimbare, dar în continuitate.

Virtutea nu rimează totdeauna cu competență, de aceea intelectualilor disidenți nu li se prea încredințează comanda economiei

Succesul ex-comuniștilor nu se datorează oare faptului că par a fi cei mai competenți?

Cu cine să-i înlocuiesc pe comuniști? Cu disidenți? Nu erau mulți. Iar virtutea nu rimează întotdeauna cu competență. Intelectualii disidenți inspiră multă simpatie, dar nu întotdeauna ne arde să le încredințăm levierul de comandă al economiei. Mai ales într-o țară ca Ucraina unde, evident, independența nu este visibilă decât în măsură în care se face un compromis cu Rusia. Cînd ucrainenii au hotărît să ia distanță, răspunsul Moscovei nu s-a lăsat mult aşteptat: "De acord, veți fi independenți, le-a răspuns Kremlinul, dar de acum încolo vă veți plăti petrolul și gazeul în dolari". Mai devreme sau mai tîrziu, discursurile naționaliste se lovesc de constringerile economice. O constatăm în Țările Baltice, unde lituanienii au reales comuniști. După părerea mea, nu din nostalgia pentru vechiul regim. Comuniștii lituanieni erau, de altfel, "renovatori", apropiați lui Gorbaciov. Voiau doar să aducă la putere oamenii competenți care să știe să gireze economia și să restabilească relații bune cu marea frate rusă de care economia lituaniană este total dependentă.

Cuvîntul "federatie" este la fel de discreditat ca și cuvîntul "socialism"

O altă grilă de lectură aplicată cu placere de occidentali realității din țările din Est este cea a "triburilor". Ar exista de o parte Europa de la Maastricht ce se îndreaptă spre progres, iar de cealaltă parte Europa ce se afundă în tribalizare, arhaism, violență. Ce părere aveți?

Această analiză este eronată din mai multe puncte de vedere. Mai întii pe plan istoric. Nu există urii ancestrale între sirbi și croați. Pînă la primele războaie balcanice, aceste două popoare nu au fost niciodată în război. Vorbind de urii tribale, se consideră că ele nu constituie națiuni. Sunt aruncate în lumea a treia, dincolo de spațiu și timpul nostru. Sunt respinse în afară istoriei noastre. Aceasta înseamnă să nu înțelegi nimic. În realitate avem de-a face cîteodată cu nații milenare, ce au avut un stat pe care l-au pierdut și îl regăsesc astăzi în imprejurări dificile și dorește să se integreze ansamblului european.

Întoarcerea la democrație a fost însotită de explozia federalizării moștenite de la comuniști – URSS, Iugoslavia, Cehoslovacia. Cuvîntul "federatie" era la fel de discreditat ca și cuvîntul socialism. Putem să-l regretăm, dar rămîne un fapt. Nu invocind reintoarcerea "triburilor" sau o anumită nostalgie pentru lumea "stabilă și previzibilă" de ieri vom reuși să contribuim la iluminarea acestei evoluții.

Iar integrarea europeană nu este nicăi pe departe un proces liniar. Uitați-vă ce se întimplă în Italia cu pătrunderea Ligii lombarde. Această țară face față unei profunde crize de stat, într-un context foarte particular de destabilizare generală a elitelor politice. Si aceasta într-o Europă comunitară, într-o economie liberală modernă. Alt exemplu: Belgia, pe care să se scindeze în două, referindu-se în mod explicit la separarea cehoslovacă. Mai luă și Quebec-ul: francezii din Canada sunt pe cale să iasă din Constituția canadiană. De altfel, este foarte probabil ca ruptura să se consume pînă la toamnă. Si ci, de asemenea, se interesează de metoda cehoslovacă...

Puteți să o constatați: nu se poate trasa o frontieră etanșă între Europa occidentală și restul continentului. Astăzi suntem în prezență fenomenului de "vise

comunicante", pentru a prelua formula lui Václav Havel. Iar currentul trece în cele două sensuri. Modelul de integrare reprezentat de Comunitatea europeană exercită o influență asupra națiunilor din Est. și invers: reafirmarea problemelor naționale în Est are repercusiuni asupra construcției europene din Vest.

Toate acestea trebuie să ne incite la reflexie asupra rolului Statului-Națune – atât în Est ca și în Vest. Este el oare locul privilegiat al democrației? Această întrebare, care în momentul referendumului pentru Maastricht a provocat aprige dezbatere, nu a găsit încă un răspuns.

Simptome comune în Est și Vest: respingerea partidelor, absenteism electoral, ruptura între elite și populație

Ce bilanț putem trage din tranziția democratică a țărilor Europei Centrale?

"În mod global, pozitiv." Au fost fondate instituții democratice; alegerile s-au derulat ca pe roate: nu numai primele – care sunt întotdeauna simple –, dar și următoarele, adică alternanță politică. Țările în curs de democratizare suferă toate de aceleași simptome: respingerea partidelor politice, procent slab de participare electorală, ruptura între elite și populație etc. În fapt, tot felul de fenomene familiare democrațiilor occidentale. Din acest punct de vedere, paralela între criza predemocratică din Est și criza în societățile postdemocratice din Vest este frapantă.

Nu se pune problema minorităților în termeni mai duri în Europa Centrală?

Aici este mai puțin gravă decât în alte părți. Pentru prima dată în istoria ei, Polonia nu are pe teritoriul său minorități naționale. La fel și în Republica Cehă și Ungaria. Slovacia, în schimb, numără o importantă comunitate maghiară. Pentru moment, coexistența pare pașnică. Naționalismul nu este dominant și nu se exprimă neapărat în legătură cu minoritățile naționale.

În ex-Iugoslavia, unde litigii de frontieră și cela între minorități sunt nenumărate, care va fi viitorul domino care se va prăbuși în urma ieișirilor violente ale armatei sârbești?

Fără îndoială, Kosovo – teritoriu disputat în același timp de Albania și Serbia. Dacă o intervenție occidentală nu pune odată capăt expansiunii sârbești, un conflict de mare ampioare ar putea fi în curind declanșat în această zonă. Conflagrația ar risca atunci să se întindă în Macedonia, țără dotată cu o identitate națională foarte fragilă. O treime din populația acestor țări este de origine albaneză. Bulgaria i-a considerat dintotdeauna pe macedoneni ca pe niște veri și limba macedoneană ca pe un dialect bulgar. Cu Kosovo, Macedonia, implicarea potențială a Bulgariei, a Greciei – eventual și Turciei –, a Serbiei și a Albaniei, toate ingredientele unei conflagrații regionale sunt reunite. De aceea, repet, este esențială marcarea de către comunitatea internațională a limitelor ce nu trebuie depășite în Bosnia. Pentru că ea nu a fost făcută în Croația, am avut Bosnia! Dacă nu o vom face nici în Bosnia, riscăm să fie prea târziu. Americanii au indicat de mai multe ori că ar considera agresarea Kosovo-ului ca pe un casus belli. Vă imaginări Grecia și Turcia – membre NATO, ambele dotate cu mijloace militare considerabile – implicate într-un război regional!

**Trebuie făcută diferență
între o federatie care se destramă,
iar frontierele interne devin externe,
și celelalte țări unde nu trebuie
modificate limitele teritoriale**

Lăsând la o parte Balcanii, vedeti vreun alt focal potențial de tensiune în regiune?

Da, Transilvania. România adăpostesc în această provincie o populație de două milioane de maghiari. Este exclus că Budapesta să anexeze Transilvania. Un astfel de gest nu rezolvă cu nimic problema, în măsura în care maghiarii sunt minoritari. Aceasta ar crea o problemă românească în Ungaria și nimeni nu are chef de asta. În prezent, Ungaria a dat dovadă de mult singe rece. În Voivodina, guvernul iugoslav acordase numeroase drepturi minorităților. Că despre ungurii din Slovacia, soarta lor nu avea nimic intole-

rabil. Astăzi totul este repus în discuție. Situația se degradează simultan în aceste trei țări: în Voivodina se asistă la un început de purificare etnică; în România, unde autoritățile își înăspresc atitudinea (primarul Clujului a desființat bilingvismul în septembrie 1992); în Slovacia, în fine, unde scizunea de la începutul anului a dat naștere unui stat-națune slovac din care minoritatea maghiară se simte puțin exclusă.

Dacă lucrurile s-ar înrăutăti în Voivodina, nici un guvern maghiar nu ar putea să rămână indiferent. Sau atunci nu rezista mult timp. În același timp, Antall József s-a străduit să mențină naționalismul maghiar într-un cadru moderat. Dar nimeni nu garantează că ar reuși să mențină această direcție în caz că viața maghiarilor ar fi amenințată. Anul viitor vor avea loc alegeri. Pentru un guvern ce, în urma sondajelor, apare mai degrabă slab, carta națională este întotdeauna tentantă: Ungaria va traversa în lunile ce vin o perioadă de mare vulnerabilitate. Cu atât mai mult cu cît partidul lui Antall József este supus presiunii mișcării conduse de Csurka István, care își face din naționalism și apărarea minorităților un obiectiv privat. Antall a declarat în legătură cu Voivodina că această regiune a fost atribuită Iugoslaviei și nu Serbiei, deci totul este de revăzut. În astă constă hiba problemei. Moderatia maghiară avea un sens pe vremea statu quo-ului și după 1989 în perspectiva unei tranziții ce trebuia să debugeze în integrarea europeană. Attingerea frontierelor în aceste condiții nu poate decât să incetinească procesul. Or, această integrare nu s-a făcut nici pe de parte. Nici măcar nu se vede la orizont. În plus, Iugoslavia și Cehoslovacia – două creații ale tratatelor de la Versailles și Trianon – s-au dezintegrat. Dacă creațiile acestor tratate nu mai există, în numele cui și a cei Ungaria s-ar autolimita?

Trebuie renegociate frontierele cu aceste state?

Flora Lewis, într-un recent articol, a formulat o astfel de propunere. Este așezată că ar fi preferabil ca totul să fie repus la zero și să se organizeze un nou congres la Versailles (1919) sau la Berlin (1878), însărcinat să redelinească contururile țărilor europene. Schimbările provocate de căderea comunismului nu sunt oare comparabile cu schimbările datorate războiului? Cert este că s-a ținut, în noiembrie 1990, o conferință la Paris. Carta de la Paris s-ar fi vrut un fel de vade mecum în slujba statelor pentru conducerea relațiilor internaționale în perioada postcomunistă. Sunt puși însă în situația de a constata că principiile enunțate – oricât de excelente ar fi ele – nu reușesc să răspundă unor noi realități și că statele nu au întotdeauna mijloacele necesare pentru a le face să fie respectate.

Vă semnalăz în treacăt că la Conferința de la Paris s-a hotărât crearea la Viena, în toamna anului 1990, în cadrul CSCE, a unui Centru de prevenire a conflictelor. Războiul din Iugoslavia s-a declanșat în vara lui 1991, și Centrul de prevenire a conflictelor nu a preventit nimic...

Acestea fiind spuse, ar fi periculoasă revizuirea frontierelor. Trebuie bine făcută diferența între o federație ce se destramă, ca URSS, Iugoslavia și Cehoslovacia, unde frontierele interne devin frontiere externe, și celelalte țări unde înțelepciunea recomandă să nu se modifice limitele teritoriale. Să aceasta deosebește în anumite regiuni, respectiv în Balcani, este absolut imposibil să se facă să coincidă frontierele politice cu cele etnice. Doar dacă nu se lanseză într-o nouă purificare cu același nume...

Pentru moment, ce trebuie să facă occidentalii? Ce semnal trebuie ei să le trimită popoarelor din Est?

Trebuie neapărat să le dea să înțeleagă că nu este acceptabil ca astăzi, în Europa, să se modifice frontierele prin forță și să se răstoarnă compoziția etnică a unui teritoriu. Dacă acestea vor fi permise, atunci victoria va fi a celor ce – și sunt numeroși – consideră că dacă înțelegerile de la Ialta și Versailles s-au prăbușit, totul se poate renegocia. Or, această atitudine ce ar consacra legea celui mai puternic ar fi o amenințare gravă pentru tranzițiile spre democrație și stabilitate în Europa.

În contextul postimperial de fragmentare se mai mențin două puncte de referință: CE și NATO. Acestea sunt modele către care aspiră țările din Est. Trebuie să precizez că dacă aceste modele sunt acceptate în mod pasiv, violarea tuturor principiilor pe care ele se bazează, imobilismul lor va avea grave consecințe.

În prezent, Europa Centrală reprezintă un pol de stabilitate și de reușită în tranziția democratică. Dacă Ungaria ar lua-o pe urmele Iugoslaviei,

acest echilibru s-ar rupe. Și deasupra Europei Centrale se află Rusia cu armamentul pe care îl cunoașteți. Jocul ar deveni extrem de periculos. Iată de ce trebuie acționat în Balcani: în numele principiilor, bineînțeles; dar și pentru că există un risc de derapaj necontrolat spre conflicte majore.

"Maastricht este viitorul așa cum îl imaginam fără schimbările din Est"

Sunt pregătite țările din Europa Centrală să intre în Comunitatea Europeană?

Din păcate, Europa nu este întotdeauna la înalțimea sfidării ce i se lansază. Poate i se cere prea mult. Această Europă a fost concepută și construită într-un context particular și nu a știut să se repună în cauză. Să nu se facă confuzii: nu este vorba de a repuna în cauză cîstigurile, ci de a se adapta unei situații complec noi. Pentru a relua formula lui Ralf Dahrendorf, Maastricht este "yesterday's future", viitorul așa cum îl imaginam fără schimbările din Est.

Bipolaritatea era confortabilă din toate punctele de vedere: pe plan intelectual (aveam un dușman desemnat) și politic (la adăpostul micului nostru club prosper observam de departe pe cei ce nu aveau șansa de a fi situați de partea bună a Europei). De acum problemele sunt mai complicate, mai deschise. Este urgent să se stabilizeze democrația în Europa Centrală, nu numai pentru că aceste țări așteaptă ajutorul nostru; de asemenea, pentru că în fața creșterii pericolesc în Balcani și în ex-URSS nu trebuie așteptat ca o criză să se producă pentru a ne întreba abia apoi ce putem face. Trebuie să le spunem clar că vor face

parte din Europa și să găsim modalități ce ne vor permite să construim, începând chiar de astăzi, această asociere. Trebuie văzut ce poate face Europa cu ei, începând de astăzi, în domeniul politic și în cel de securitate în particular. Chiar dacă fixăm etape de integrare economică pe palieră. Sarcina nu este enormă. Sunt chiar convins că în domeniul politicii externe este mult mai ușor de cooperat cu Ungaria sau Cehoslovacia decât cu Grecia! Că despre nivelul lor economic, el n-are de ce invidia nivelului Greciei sau Portugaliei.

Integrator doar aceste trei țări, nu înseamnă a le arunca pe toate celelalte la periferie?

Acesta este un argument adesea invocat. Se spune că nu trebuie integrate aceste trei țări – ce sunt patru de la partitionarea cehoslovacă –, pentru că ar lăsa-o în nume de riu ruși. Personal, eu nu cred asta. Ruși nu au de ce să ia drept ofensă faptul că anumite țări, din punct de vedere al tranziției lor, au atins deja stadiul ce le permite să joace un rol în cadrul CEE sau NATO.

Tot ce a fost elaborat pînă în prezent (în cadrul CSCE, în special) nu răspunde așteptărilor Europei Centrale postcomuniste. Cum vreți ca CSCE, ce a fost largit la toate fostele republici sovietice (el numără acum 52 de membri), să funcționeze în mod eficace? Cum vreți ca Luxemburgul și Kazahstanul să-și găsească un teren de înțelegere și să conducă o politică externă și de securitate comună?

In orice caz, în Europa Centrală această himeră nu mai convinge pe nimăn. Aceste popoare au reînțiat lectia Iсторiei. Istoria le-a învățat că securitatea colectivă nu funcționează decât pe timp frumos. Știm, de la Kissinger, că un sistem care încearcă să garanteze securitatea tuturor este în realitate un sistem ce nu garantează securitatea nimănui.

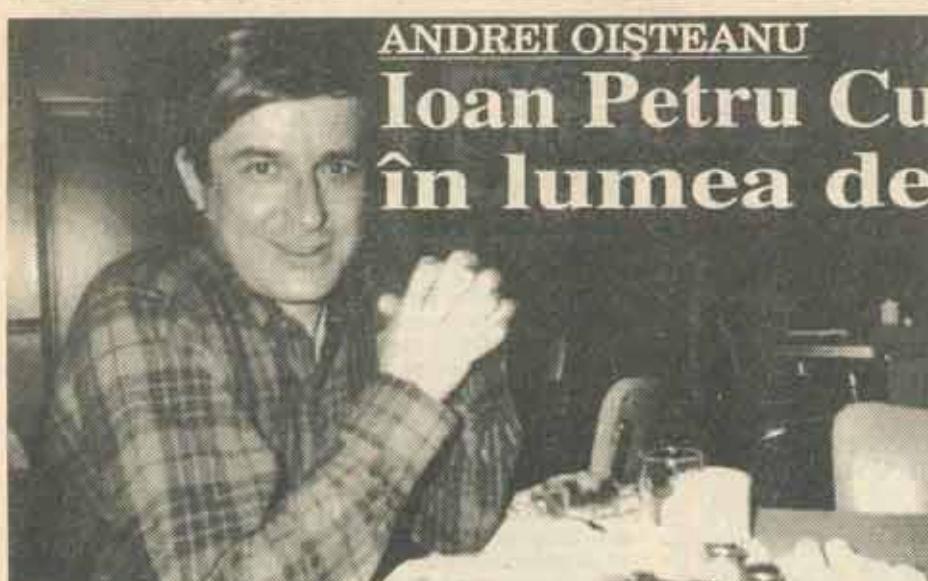
In realitate, ei nu au încredere decât în NATO, singura organizație de apărare care, după părerea lor, a demonstrat ce poate. Si sunt și mai atașați datorită prezenței americane. Proiectul de Confederație propus de François Mitterrand era, în ochii lor, inacceptabil tocmai pentru că el îl excludea pe americani, dar îl includea pe ruși. Reconstituirea unei Confederații cu un imperiu în decadentă le părea destul de fantezistă, mai ales în absența contragreutății americane. La origine, misiunea NATO constă în apărarea democrațiilor împotriva amenințării totalitarismului comunist. Cu toate că a dispărut comunismul, NATO nu are în continuare rolul de a apăra democrațile – inclusiv cele tinere – de noile amenințări ce se profilează la orizontul european?

Remodelarea Organizației atlantice presupune redefinirea locului SUA în Alianță și construirea unui adevărat pilon european. Este esențial faptul că Franța să ia și ea parte la acest proces și să tragă concluzii de după dispariția vechii lumi. Este o decizie greu de luat, dar Guvernul nostru va ști să nu o lungescă prea mult. Istoria este nerăbdătoare.

Traducere și adaptare de ION MIRON DAMIAN

(După nr. 60/vara 1993 al trimestrialului "POLITIQUE INTERNATIONALE")

ANDREI OIŞTEANU

Ioan Petru Culianu – un călător în lumea de dincolo (II)

(Prefață la vol. I.P. Culianu, "Călătorii în lumea de dincolo", în curs de apariție la Ed. Nemira)

Hierophany (vol. 13, pp. 343-345), Geto-Dacian Religion (vol. 5, pp.

537-540), Thracian Religions (vol. 14, pp. 494-497), Zalmoxis (vol. 15, p. 551-555). Ultimale trei articole, cele referitoare la manifestările religioase geto-daco-trace, sunt elaborate împreună cu Cicerone Poghirc, fostul său profesor de la Universitatea bucureșteană.

În martie 1986, foarte probabil la recomandarea lui Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu este chemat de la Groningen (Olanda), fiind invitat să tăină mai multe prelegeri (ca guest lecturer) la Universitatea din Chicago. Este ultima lună de viață a bâtrinului savant (aproape octogenar), dar cei doi continuă să proiecteze o nouă colaborare: pe baza celor 3 volume ale *Istoriei credințelor și ideilor religioase* și a celor 16 volume ale *Enciclopediei Religiei* – scrise și, respectiv, coordonate de M. Eliade – I.P. Culianu urmează să redacteze un *Dicționar al religiilor*, pe care să-l semneze amândoi. La 14 aprilie, însă, Mircea Eliade are un accident vascular și este internat în spital. Timp de o săptămână, I.P. Culianu îl veghează zi și noapte pînă la 22 aprilie 1986, cînd M. Eliade trece în neființă. Ca în tradiția marilor inițiați, maestrul agonizează și se stinge din viață sub privirile discipolului și succesorului său.¹²⁾

Totuși, ultima lor colaborare este dusă la bun sfîrșit de Culianu, care termină în 1989 redactarea dicționarului, pe baza serierilor maestrului său. Putem spune că – în acest fel – colaborarea lui Culianu cu Eliade a continuat și după moartea acestuia din urmă. Avîndu-l pe M. Eliade și I.P. Culianu ca autori pe copertă, *Dicționarul religiilor* cunoaște mai multe ediții: franceză (1990), germană (1991), engleză (1992), greacă (1992), română (1993). După trecerea în neființă a lui Eliade, corpul profesoral al Divinity School din cadrul Universității din Chicago, decide ca numele său să fie purtat de catedra la care profesorul a predat istoria religiilor timp de trei decenii, din 1956. Astfel, la înalta școală de studii religioase din Chicago, există Catedra de istoria religiilor "Mircea Eliade". Ioan Petru Culianu a preluat ștafeta (oricit aș încerca să evit acest cliseu) ca guest lecturer (din 1986) și visiting professor (din 1988). Încă pînă la moartea sa primise de facto acreditarea de profesor titular, urmînd ca în iulie 1991 – odată cu finalizarea actelor de imigrare în SUA – să primească acest titlu de jure. M. Eliade l-a numit pe Culianu gerant al legatarului testamentar (doamna Christinel Eliade); în această calitate, în perioada 1986-1991, el se ocupă de drepturile de autor și de modul în care, în continuare, opera lui Eliade este tradusă și publicată în lumea întreagă.

Două destine de excepție, legate între ele printr-o relație de excepție.

Note

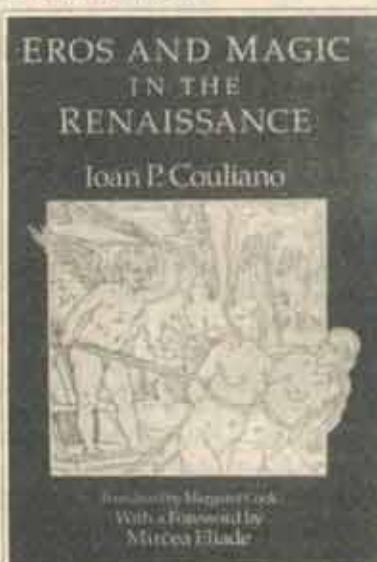
¹⁰⁾ I.P. Culianu, "Lumea est-europeană..." (interviu realizat de Gabriela Adameșteanu), în "22", nr. 13, 5 apr. 1991, p. 15. De altfel, este o situație absolut firească și nu cred că trebuie să deslușim vreo urmă de regret în această afirmație; orice tînăr savant (și mai ales unul imigrant) începe astfel.

¹¹⁾ I.P. Culianu, *Expériences de l'extase*, Payot, Paris, 1984, 218 pp. (ediția italiană în 1986, ediția greacă în 1986) și I.P. Culianu, *Eros et Magie à la Renaissance*, 1484, Flammarion, Paris, 1984, 418 pp. (ediția engleză în 1987, ediția italiană în 1987).

¹²⁾ Ce altceva este prozatorul și, mai ales, scriitorul de proză fantastică decât un mitogen?

¹³⁾ Această emoționantă experiență este relatată în eseul lui I.P. Culianu, *Ultimale clipe ale lui M. Eliade. Mahaparinirvana*, în anexe la M. Eliade, Memoriile, vol. II, Ed. Humanitas, București, 1991, pp. 201-209.

(Continuare în numărul viitor)

Religion, lucrare monumentală, în 16 volume, apărută postum în 1987, Eliade este General Editor, așa că are libertatea de a-și alege colaboratorii. Nu-i de mirare că unul dintre ei este I.P. Culianu, dar e interesant de văzut care anume articole de enciclopedie îi încredințează M. Eliade discipolului său favorit, cu alte cuvinte, în care domenii îl consideră a fi expert: Ascension (vol. 1, pp. 435-441), Astrology (vol. 1, pp. 472-475), Gnosticism. From the Middle Ages to the Present (vol. 5, pp. 574-578), Magic in Medieval and Renaissance Europe (vol. 9, pp. 97-101), Sacrilege (vol. 12, pp. 557-563), Sexual Rites in Europe (vol. 13, pp. 186-189), Sky. The Heavens as

(Urmare din numărul trecut)

4. Amestec exploziv de intuiție și erudiție

Dacă ar trebui să schematicizez la maximum biografia lui I.P. Culianu (Iași 1950-Chicago 1991), aş împărți-o în trei perioade relativ distincte. După perioada de formare (1950-1972, România), compusă din sub-perioada ieșeană (1950-1967) și cea bucureșteană (1967-1972, studenția), a urmat o perioadă de adaptare și acumulare (1972-1983, Italia și Olanda), marcată în principal de eforturi de acomodare tipice primilor ani de după autoexilare (inclusiv 6 luni de lagăr la Trieste), burse de studii postuniversitare, doctorate (Milano – 1975, Paris – 1980 și, ulterior, iar Paris – 1986), învățarea altor limbi străine (coptă, greacă, ebraică etc.), contacte cu lumea universitară, publicistică și editorială a Europei occidentale. În această perioadă publică studii științifice (cca 35), articole scurte și recenzii (cca 100), răspândite în reviste de specialitate din aproape toate țările occidentale. Cărțile pe care le scrie nu au încă un impact deosebit, nefiind de mare ampolare și fiind publicate la mici edituri specializate. O mărturiseste chiar el (în decembrie 1990), cu o modestie și francheză de care puțini mai sintem în stare: "Am mărturisit multe cărți care aproape nu există (publicate cu editori minori, tiraj foarte mic)..."⁹⁾. Totuși, încă din această perioadă, pentru cititorul atent al studiilor sale, este limpede faptul că inteligenta și cultura autorului, intuiția și erudiția cu care este dotat se combină adesea într-un amestec exploziv, capabil să zgâltie structurile osificate ale istoriei religiei și antropologiei culturale din anii '70-'80 și să scoată unele teorii din fundăturile în care s-au impotmolit. "Deflagrația" se produce începînd cu anul 1984, un an de granită în destinul lui I.P. Culianu, cînd începe perioada de afirmare deplină și de recunoaștere internațională (1984-1991, Olanda și SUA), perioadă în care funcționează ca profesor de istoria religiilor la Universitatea din Groningen și, ulterior, la cea din Chicago, perioadă în care își publică cele mai importante studii și cărți. De data aceasta, cărțile sale sunt "rotunde" și "definitive", sunt publicate în tiraje mari și la edituri prestigioase, beneficiază de reeditări și de traduceri în alte limbi (engleză, franceză, italiană, germană, greacă) și se bucură de o primire entuziasmă din partea specialiștilor de vîrf din domeniile abordate. De exemplu, la sfîrșitul anului 1984, în decurs de numai cîteva luni, îi apar, la prestigioase edituri pariziene precum Payot și Flammarion, două cărți de referință, tratînd două din temele sale majore, cărți care în cîțiva ani cunosc mai multe ediții în alte limbi¹⁰⁾. Ambele volume beneficiază de prefete semnate de Mircea Eliade (unul dintre ele este chiar dedicat lui), cu toate că acesta a acceptat extrem de rar să scrie astfel de texte introductive. Într-o dintre aceste prefete, Eliade intuiște faptul că I.P. Culianu depășește "granița" de care aminteam mai sus; după ce trece în revistă scrierile anterioare ale autorului, M. Eliade afirmă că abia acum, prin publicarea volumelor *Eros et Magie* și *Expérience de l'extase*, "încep să apară cele mai importante cărți ale sale".

5. Între exegesa și geneza mitului

Propunindu-mi să privesc viața, destinul și opera lui I.P. Culianu din perspectiva "modelului Eliade", trebuie să remarc o altă simetrie. Ambii au

Subscripție publică pentru o operă de Brâncuși

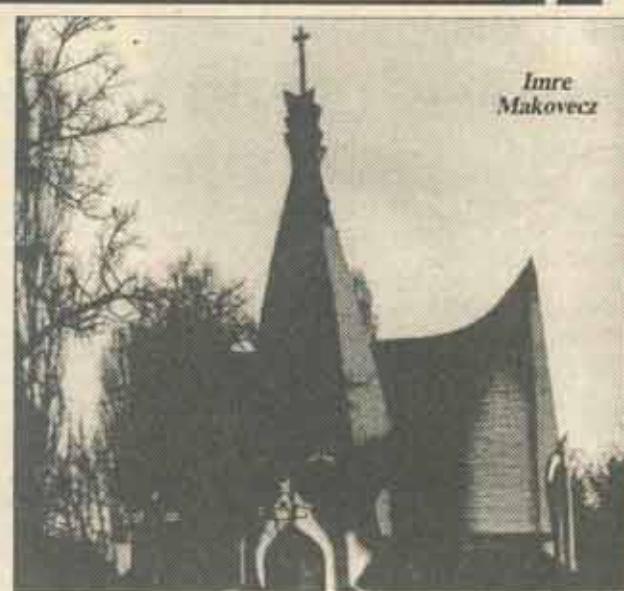
Statul român este pe cale de a pierde ocazia cum părării în condiții avantajoase a unei importante opere apartinând patrimoniului național - Domnișoara Pogany de Brâncuși. Pretextind lipsa fondurilor, Ministerul Culturii tratează această problemă cu același dezinteres pe care l-a manifestat în toți acești ani față de patrimoniul național: lucrările de reparare a Palatului Regal și Bibliotecii Centrale Universitare sunt abia cu puțin mai avansate decât în 1989, numeroase obiecte și patrimoniul părăsesc țara din cauza lipsei unei legișlații de protecție a lor, altele se degradează irreversibil. În schimb, locurile publice sunt asaltate de monumente ce sfidează simțul estetic, a căror ridicare a fost aprobată de Ministerul Culturii din considerente patriotară sau pecuniare.

Domnișoara Pogany a fost realizată de Brâncuși în 1912, din gips. Expusă pentru prima oară la prestigioasa expoziție Armory din New York, în februarie 1913, a stîrnit numeroase controverse din cauza nouătății vizuinii artistice. Ca urmare a comenziilor primite cu această ocazie, Brâncuși a realizat patru versiuni în bronz ale Domnișoarei Pogany, dintre care trei se află în SUA (două în muzeu și una într-o colecție particulară), iar la patra se găsește în custodia Muzeului Național de Artă din București. Aceasta din urmă a fost expusă în 1914 la "Tinerimea artistică", apoi dăruită de sculptor pictoriței Cecilia Cuțescu-Stork.

OANA ARMEANU

după a cărei moarte a fost moștenită de fiul ei, apoi de nepoți. În 1976, Muzeul Național de Artă a împrumutat-o în vederea unei expoziții, după care a refuzat să o înapoieze proprietarilor, păstrând-o în custodie. Toate demersurile întreprinse de aceștia pentru a o recuperă au fost pînă în prezent zadarnice. Acum însă, pe baza unor documente ce respectă deplin legalitatea, proprietarii vor să reintre în posesia ei pentru a o vinde. În aprilie 1993 au oferit-o spre cumpărare Muzeului Național de Artă la prețul de 2,5 milioane dolari (redus apoi la 2 milioane dolari), sumă mult inferioară celor cu care s-au vindut alte opere ale lui Brâncuși la licitații internaționale din ultimii ani: în 1989 s-a vindeat la New York cu 7,5 milioane dolari una din versiunile Muzei adormite, iar în 1990 cu 8 milioane dolari o replică a Negresei blonde.

Demersurile întreprinse de Muzeul Național de Artă la Ministerul Culturii și la Guvern pentru obținerea sumei respective au rămas fără rezultat. Deoarece pînă la expirarea termenului limită fixat de proprietare (15 decembrie a.c.) pentru primirea unui răspuns din partea Muzeului a rămas mai puțin de o lună, conducerea Muzeului s-a văzut nevoită a apela la soluția limită a deschiderii unei subscripții publice pentru stringerea fondurilor necesare.

Imre
Makovecz

George Soros la Timișoara și București

În perioada 16-18 noiembrie 1993, d-l George Soros, cunoscutul om de afaceri și fondatorul a peste 20 de fundații în Europa Centrală și de Est și în republicile fostei Uniuni Sovietice, va vizita Fundațiile Soros din Timișoara și București. Această vizită este o etapă a turneului său est-european, care include atât Fundațiile Soros din Cehia, Ungaria, Moldova, România, cit și Fundația Soros pentru Ajutor Umanitar în Bosnia (Inflantă printr-o donație de 50 de milioane de dolari, cu scopul de a finanța proiecte de maximă urgență pentru suportul populației din zona aflată în conflict).

Fundațiile Soros încurajează reforma sistemului de învățămînt, pluralismul politic și cultural și restructurarea economică spre o economie de piață. Rețeaua Soros facilitează dezvoltarea de programe și instituții cu caracter regional. Sunt încurate programe care promovează colaborarea interregională, fapt ce contribuie la dezideratul unei mai bune conoșteri și înțelegeri între țările ieșite din spațiul politic totalitar. Cele mai cunoscute dintre instituții sunt Universitatea Central Europeană, Institutul Societatea Deschisă și Fundația Internațională pentru Știință.

Bugetul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă România pe anul 1993 a fost de 6 milioane dolari. Dintre proiectele majore în decursul acestui an enumerăm: calculatoare pentru licee - 500.000 dolari, centrul non-profit de tehnoredactare computerizată și training - 200.000 dolari, programul de sprijinire a revistelor științifice, programul pentru editarea de cursuri universitare, programul de burse pentru doctoranzi, programul de burse în Statele Unite și Anglia pentru elevi de liceu, programul de burse pentru studenți la Ecoles Normales Supérieures din Franța, programe de burse postuniversitare la universitățile Oxford, Cambridge, Warwick, Manchester, Institutul de studii internaționale din Nisa și la International Management Center, școală pentru jurnaliști radio Soros-BBC la Academia de Teatru și Film, programul de pregătire pentru managerii de tipografii, școlile în limba engleză International House, programe pentru dezvoltarea învățămîntului de limba engleză, donație de echipamente medicale pentru chirurgie video-endoscopică, stagii de pregătire profesională în Statele Unite pentru medici specialiști, funcționari publici și manageri de companii private.

Cu ocazia prezentei în România, domnul Soros se va întîlni cu membrii filialei și ai consiliului de administrație al Fundației din Timișoara, marți 16 noiembrie, urmînd ca în zilele de 17 și 18 noiembrie să se întîlnească cu membrii și consiliile de administrație ale Fundațiilor din București, Cluj și Iași.

D-l. Soros va ține o conferință de presă joi 18 noiembrie 1993 la orele 16, în sala "Hora" a hotelului Intercontinental, în cadrul căreia va prezenta activitatea Fundației în anul 1993 și proiectele pentru anul 1994.

Vineri, 19 noiembrie a.c., ora 18.00, va avea loc la sediul GDS lansarea cărții Julianei Pilon - Dincolo de cortina nopții. Manifestarea este organizată de IFES, GDS și Fundația SOROS pentru o Societate Deschisă - filiala Timișoara. Cu această ocazie Nicolae Manolescu, Radu Filipescu și Vasile Popovici vor face o prezentare a cărții, iar autoarea va acorda autografe.

Prima sesiune a seminarului Pentru Democrație organizat de The New School for Social Research din New York, cu tema "Refluxul tranziției", va avea loc luni, 22 noiembrie a.c., ora 17.00, la sediul GDS. Vor prezenta comunicări Dorel Sandor și Andrei Cornea.

Centrul Soros pentru Artă Contemporană - București Tel: 312.21.92; Tel/Fax: 311.21.93

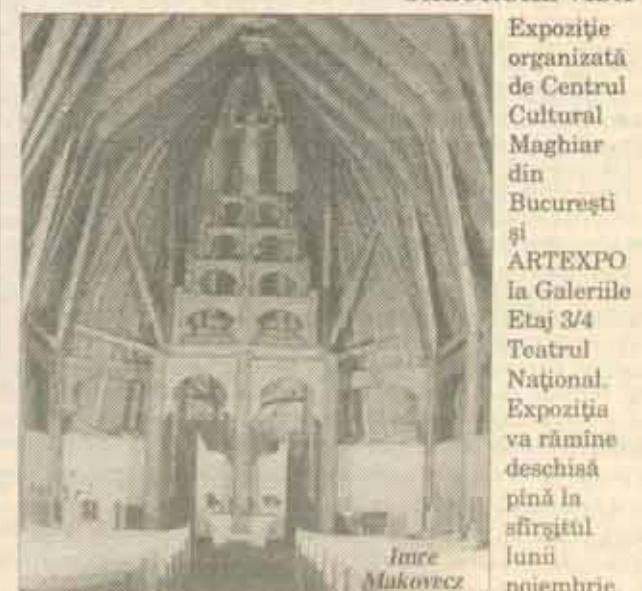
SĂPTĂMÂNA VIDEO la Sălile Dalles

24 nov-20 dec
Video instalații

25 nov-30 nov
Video proiecții,
seminarii,
conferințe

EX ORIENTE LUX

Artiști, producători, teoreticieni video din: Canada, Franța, Germania, Marea Britanie, Olanda, Statele Unite, România, Ungaria.

GHEORGHE VIDA

Expoziție organizată de Centrul Cultural Maghiar din București și ARTEXPO în Galeriile Etaj 3/4 Teatrul Național. Expoziția va răma deschisă pînă în sfîrșitul lunii noiembrie.

FRANÇOISE THOM

Desovietizare și rebolșevizare

E vorba ca mumia lui Lenin să fie îngropată. Înseamnă oare că în sfîrșit bolșevismul a murit în Rusia? "Puciul din octombrie" și evenimentele care i-au urmat ne pun în gardă împotriva unei concluzii atât de optimiste.

Asediati din Parlament erau obnubilați de teoria leninistă a preluării puterii: ei credeau că e de ajuns să cucerească prin forță punctele strategice ale capitalei pentru a-și lichida dușmanii – și era cît pe ce să reușească, deoarece criza statului deschisă de revoluția din februarie 1917, pusă între paranteze de regimul comunist, nu a fost rezolvată, lucru care a devenit absolut clar după dispariția PCUS. Anarhia și descompunerea puterii care caracterizau Rusia din primăvara anului 1917 au reapărut la suprafață în perioada postcomunistă, fiind vizibile în august 1991 și în octombrie 1993.

Invinșii fluturau steaguri roșii (amestecate, ce-i drept, cu emblemele Vechiului Regim). Învingătorii acționau în numele capitalismului, democrației și occidentalizării. Triumful lui Elțin a fost salutat cu un sentiment de ușurare de către oamenii de stat occidentali. Aceștia nu au văzut că lichidarea singeroasă a Parlamentului nu era doar indicul voinței de a se debarasa de "un obstacol în calea reformelor": ea marchea progresia spiritului revoluționar care-i animă pe eliniști. Vechea ordine pe care ei voiau să o distrugă era, desigur, profund perversă; dar oricare ar fi justificările inițiale, logica revoluționară este invariabil periculoasă, și sfîrșește inevitabil cu aceleași consecințe. Asistăm astăzi în Rusia la o involuție fără precedent: desovietizarea a devenit un pretext pentru o întoarcere fără complexe la cele mai detestabile practici bolșevice. Paradox al istoriei: sovietizarea Rusiei pregătise calea spre bolșevizarea sa; astăzi, desovietizarea atrage după sine rebolșevizarea.

Occidentalii închid ochii în fața acestor excese, în speranță că în Rusia se va reinstala în sfîrșit ordinea. Astăzi înseamnă să nu știi că revoluția nu generează niciodată ordine, ele fac să coexiste despotismul și haosul. Elțin nu e pe cale să instaureze un regim autoritar în Rusia, ci pe punctul de a radicaliza un proces revoluționar care capătă o alură din ce în ce mai bolșevică, deși lozincile se referă la proprietatea privată și la libertate.

Toate simptomele răului revoluționar și ale unei reboșevizări în profunzime au apărut în cursul celor cîteva săptămâni care au urmat deruperii "comunisto-fasciștilor".

Mai întii deportările în masă: 12.000 de caucazieni și alii "bruniți" au fost expulzați din capitală în cîteva zile, nu fără a fi fost în prealabil ciomaghi și jefuți de trupe OMON din provincie chemate la Moscova să asigure respectarea stării de asediu, amețite de postura de stăpini ai unei capitale urite și invidiate. Patru ceceni au fost ucisi de poliție pe străzile Moscovei. Desigur, criminalitatea "sălbatică" a scăzut; dar moscovitii au ajuns curind să se întrebe ce era mai de temut, bandiții de "naționalitate caucaziană" sau trupele OMON înarmate pînă în dinți, dedindu-se în voie la jefuirea populației – căci zelul "purificator" al autorităților moscovite nu s-a limitat la meteci. Regăsim aici practica descrisă de Soljenițin în *Arhipelagul Gulag*: administrația utilizează pegra pentru a-și teroriza supuși și a face să domnească "legea" sa. Această "purificare etnică" (majoritar aprobată de moscoviti, dacă ar fi să ne luăm după sondajele și scrisorile emanind de la "colectivele muncitorești") poate răspunde unui alt obiectiv: să-și obișnuiască pe cetățenii cu violarea dreptului și să-i facă într-un fel compliciti la aceasta, spre a le slabî rezistența atunci cînd aceste violări îl vor atinge la rîndul lor. Ne amintim cum comunizarea Cehoslovaciei a început prin expulzarea în masă a germanilor din Boemia, cerută de comuniști și naționaliști, aplaudată de toți. La Moscova, apeluri la delatajune emanind de la un "serviciu de incredere" (sic) al militarii au fost lipite în imobile și răspîndite pretutindeni, dacă e să ne luăm după marturii.

Viitoarea Dumă riscă să fie o replică a defunctului Soviet Suprem

Radioul și Televiziunea au fost aduse la ascultare și condamnate la uniformitatea gîndirii și la limba de lemn într-un mod care reamintește intens de trecutul brejnevist și chiar de un trecut mai îndepărtat. Pot fi văzută "pocăină" care și exprimă indignarea față de "clica criminală Rutkoi-Hasbulatov" și care asigură regimul astăzi la putere de necințita lor fidelizeitate. Sunt prezente sovietice pe cale să se autodizolve, voluntar și cu entuziasm. Se proclamă că provinciile, care mai de căre, dau dovadă de "maturitate politică" și "iau măsuri organizatorice în vederea campaniei electorale". Cenzura prealabilă a fost teoretic abolită după o scurtă operație "energetică", dar nouă ministru al Informației, Sumeiko, mină dreaptă a lui Elțin, a cerut ziariștilor să practice autocenzură în discursul său inaugural, anunțând crearea unei "ideologii de stat" pe care ziariștii trebuiau să o răspîndească în rîndul maselor. Pa-

tern, el le-a explicitat responsabililor presei că dacă zilele resimțeau unele dificultăți financiare, era pentru că faceau prea multă politică. De acum înainte, Guvernul nu va mai ajuta decit ziarele "care prezintă o utilitate generală pentru Stat". Același Sumeiko a declarat la televizor pe 17 octombrie, cu o sinceritate tipic bolșevică: "Pot face astfel incit să nu mai aibă loc alegeri prezidențiale, și insist asupra acestui punct. Președintele Elțin este exact omul de care Rusia are nevoie astăzi". Directorul Televiziunii, V. Bragin, nu vorbește de cenzură, dar a lansat lozinca unei "lupte pentru spiritualitatea Televiziunii noastre", ceea ce nu e deloc mai puțin îngrijorător. Pînă acum presa scrisă se arată că mai îndărătină, dar mediile audiovizuale au revenit fără probleme la vechile lor apucături, înlocuind rapid informația cu propaganda.

Ne putem încăpui campania electorală în aceste condiții. Există deja o mișcare de partide diferite; și mai puține sunt însă cele care pot spera să treacă baremul de 5%. Din cele cinci coaliții principale aflate în opozitie, patru sunt pro-Elțin. A fost chiar prevăzută o "Alianță a patrioților din Rusia" pro-Elțin, patronată de ministrul Apărării, Graciov; sloganul său este "Sîntem un mare popor". Principalele partide din opozitie sunt interzise, iar ziarele lor – suspendate. Cele două coaliții date drept cîștigătoare sunt "partidele ministrăiale": cel al viceprim-ministrului Gaidar, "Alegerea Rusiei", și cel al viceprim-ministrului Șahrai, "Partidul unității ruse și al concordiei", primul sprijinindu-se pe nomenklatura centralului, al doilea pe cea din provincie. Pentru moment, opozitia lor este în mare măsură fictivă, dar vom vedea probabil în curind un conflict între iacobini și girondini. Sub aceste două ipostaze este vorba de un Partid/Stat al PCUS, și vom asista în Rusia la o situație paradoxală: miniștri vor fi cei care vor forma majoritatea parlamentară, și nu invers. 11 miniștri și consilieri prezidențiali se află în capul listelor electorale. Funcționarii aparătului prezidențial, șefii de administrație numiți de Elțin sunt toti incurajați să candideze în alegeri. Viitoarea Dumă riscă să fie o replică a defunctului Soviet Suprem al URSS, împințată de funcționarii aparătului de Stat și ai Guvernului. Rezultatul scrutinului nu constituie o surpriză, dat fiind că partidul prezidențial controlă totul: comisia electorală (prezidată de N. Riabov, un "transfug" din Parlament, având să dea dovadă de zel pentru a-și răscumpăra trecutul), decupajul circumscripțiilor, formabilitatea de înregistrare a candidaților și a partidelor, finanțarea campaniei, mediile de informare. Chiar și perioada scurtă de timp alocată campaniei electorale îi servește coaliției guvernamentale, care se pregătise de mult, și face astfel imposibilă cristalizarea unui bloc al opozitiei. Telul urmărit, formulat de purtătorul de cuvînt al președintelui, V. Kostikov, în stilul său inimitabil, și anume "sincronizarea respirației politice a președintelui, a Guvernului și a Parlamentului" (Rossiskie Vesti, 19.10.1993), va fi probabil atins.

După ce și-a strivit dușmanii, Elțin își însușește programul lor

Regulamentul electoral, cu amestecul său de vot proporțional și vot majoritar, este atât de complicat încât nimănui nu înțelege nimic din el. Rușii nu știu cînd va fi la putere adunarea pe care se pregătesc să o aleagă. Patru ani? Doi ani cu rotația deputaților, asa cum sugerează N. Riabov? Totul va depinde de docilitatea parlamentarilor. Dar chiar și în aceste condiții, Elțin nu incetează să schimbe regulile jocului cu cîteva săptămâni înainte de scrutin, trădindu-și deplin dispreț față de drept și față de concetățenii săi: pe 7 octombrie, printr-un ucaz intitulat în pură limbă orwelliană "Declaratia redactării precizate a legii electorale din 1993", el modifică numărul deputaților din Dumă de la 400 la 450; după ce anunțase că Consiliul Federației va fi numit, el se răzgindește și decide că acesta va fi ales; urmează un ucaz care autorizează cumulul mandatului de deputat cu portofoliul ministerial, justificat în următorii termeni de viceprim-ministrul E. Gaidar: "Numerosi parlamentari nu se pot mulțumi să redacteze legi, și e un lucru natural. Ei vor de asemenea să le pună în aplicare. Ei pretendă să aibă acces la pîrhile Puterii". Cîteva zile mai tîrziu, o nouă lovitură de teatru: decizia ca prin același scrutin să fie aprobată o Constituție, sau extrase dintr-o Constituție; pe la mijlocul lunii octombrie nu se știa încă ce text va fi propus pentru că, asa cum arăta președintele Colegiului constituțional, Viktor Šeinis, trebuia "reanalizat proiectul de Constituție (...) înțîndu-se cont de rezultatele modificării în corelarea fortelor după insurecția fascistă din 3-4 octombrie". Bănuim în ce sens se fac modificările: centralizare, creșterea prerogativelor prezidențiale – de acum încolo președintele este cel care-l alege pe primul-ministru, după o "consultare" cu Dumă, ceea ce, așa cum subliniază cu ingenuitate responsabilul administrației prezidențiale, S. Filatov, "simplifică procedura de dizolvare a Dumei" (in-

terviu din 22 octombrie 1993). Pentru a fi adoptat, proiectul de Constituție va trebui să intru-nească 50% din sufragiile exprimate. Filozofia politică a Jefferson-ilor noștri eliniști a fost rezumată într-un interviu televizat dat pe 20 octombrie de S. Filatov: "Principiul separației puterilor este o formulă frumoasă care ne e foarte necesară, dar care a fost impinsă pînă la absurd. (...) Ceea ce trebuie separat sunt funcțiile. Cum se poate vorbi de o separație a puterilor cînd cele două puteri dispun de funcții de control și de comandă?". Viceprim-ministrul S. Șahrai excelează în acest sens: "Trebuie să tragem în sfîrșit concluziile experienței noastre, care a demonstrat că, aplicat la realitatea noastră, principiul separației puterilor nu a avut un efect pozitiv, ci mai degrabă un efect negativ colosal" (Obșcia Gazeta, nr. 14, 1993). Elțin își justifică lovitura de stat din 21 septembrie prin necesitatea de a se debarasa de sistemul sovietic; or, principalul viciu al sovietelor ținea tocmai de această "înstituționalizare" a confuziei puterilor. Putem citi în dictionarul politic din 1923: "Trăsăturile distinctive ale unei republici sovietice sunt absența distincției între organele legislative și executive, unitatea conducerii centrale și locale". Mergind pe firul ucazurilor prezidențiale și al orientării schimbărilor aduse proiectului de Constituție, ai impresia că modelul bolșevic este cel care îi inspiră pe legislatori eliniști. După ce și-a strivit dușmanii, Elțin își insușește programul lor, așa cum făcuse Stalin cu Troki și Hrușciov cu Beria. În aceste condiții, alegerile riscă să aibă același rol ca altădată sub regimul comunist: să manifeste nevoia voinței cetățenilor, ci întinderea și eficiența controlului exercitat asupra populației de către aparatul de partid și de stat, să demaste "disidenți" printre indivizi și regiuni.

Lucrul cel mai nelinișitor și mai trist în toate acestea este ușurința cu care toti, conducători și simili cuțetani, își regăsesc vechile nărvuri comuniste: inteligenția și poporul cer în cor pedeapsa cu moarte pentru "comunisto-fasciști"; fiecare se grăbește să facă act de supunere, inventându-și la nevoie un pedigree democrat militant. Cei care dezaprobasă public ucazul din 21 septembrie care anunță dizolvarea Parlamentului își răscumpără păcatul după 5 octombrie cerind zgromozirea pedepsirea vinovatilor: este cazul lui G. Iavlinski, unul din favoriți viitoarelor alegeri prezidențiale, dacă e să ne luăm după sondaje. Responsabilii KGB-ului invocă măcelul din 4 octombrie pentru a pretinde deschisă reinstituirea politiei politice: "Am adunat roadele limitărilor care au fost impuse Ministerului Securității de către legea privind securitatea", a declarat responsabilul KGB-ului din Moscova, foarte democratul E. Savostianov. Care conchide cu optimism: "Dar acum acționăm mai liber, fiindcă știm că de-acum înainte nimenei nu va mai căuta implicații politice în activitatele noastre" (Kurant, 22.10.1993). A nu fi coborât în stradă pe 3 octombrie pentru a apăra pe Elțin devine o tară: doi jurnaliști ai Televiziunii care îi îndemnaseră pe moscovici să rămână în casă în acea seară au fost destituiți. Elțin consideră natural să-l facă Erou al Rusiei pe ministru de Interni, cînd de fapt incompetența politiei este cauza evidentă a vîrsării de singe din octombrie. Membrii familiei "dușmanilor poporului" sunt tratați ca niște crimișali. În timpul asediu Casei Albe, soții deputaților au fost victimele a tot felul de persecuții și pre-șantiere degradante.

Logica revoluționară conduce la războiul civil. Tocmai am asistat la primul act. Moderatia și tactul învingătorilor, aplicarea unor reforme inteligente care să aducă o ameliorare vizibilă a situației economice ar putea pune capăt unui angrenaj periculos: dar primele săptămâni care au urmat celei de-a doua "revoluții din octombrie" nu lasă să se întrevadă nimic de acest gen. Învingătorii își afișează arogență și par că nu vor fi limitați decât de disensiunile inevitabile din tabăra lor, atunci cînd noile trofee vor trebui să fie împărțite. Tentativa tiraniei devine din ce în ce mai puternică. Învinșii sunt impinși în clandestinitate, obsedați de revanșă.

Occidentalul a păstrat o oarecare influență asupra eliniștilor. Ar fi timpul să renunță la politica sa de "sprijin necondiționat pentru democrație". Orice mișcare revoluționară sfîrșește printr-un conflict cu puterile vecine. Trebuie să înțelegem că Rusia de astăzi nu se îndreaptă spre democrație și statul de drept, și nici spre "autoritarismul luminat", ci alunecă pe o pantă periculoasă, victimă a unui acces de iacobinism și de bolșevism camuflat sub lozincile ultraliberismului. Astăzi, politica leninistă pe care o duce de multă vreme la periferia imperiului, constă în a susține haoșul pentru a impune vassalizarea în raport cu puterea centrală moscovită, începe să fie aplicată în inima Statului. Poate că această evoluție nu este încă fără întoarcere, dar occidentalii ar trebui să fie conștienți de pericol și să-i avertizeze pe conducătorii ruși care sunt pradă unei "beții a succesorului".

Traducere de MONA ANTOHI

(Acest text, pregătit pentru revista Uncaptive Minds și pentru o serie de publicații est-europene, apare prima oară în "22".)

Gabriela Adameșteanu (redactor-șef), Rodica Palade (redactor-șef adjunct), Andrei Cornea (redactor-șef adjunct), Dan Perjovschi (director artistic), Horațiu Pepine (publicist comentator), Oana Armeanu (actualitate culturală), Marian Chiriac (actualitate politică), William Totok (corespondent la Berlin), Ion Miron Damian (corespondent la Paris), Adrian Niculescu (corespondent la Milano), Florina Popa (șef departament economic), Cornelia Niculae (contabil), Radu Dobândă (șef serviciu corectură), Alexandru Cirip (corectură), Gina Marin (fotoreporter, secretariat), Mircea Ionescu (șef serviciu difuzare), Ioan Condor, Mihnea Chiua, Flori Sava (difuzare).

Responsabil de număr: Oana Armeanu

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel. 614.17.76, Tel./fax 311.22.08

ISSN-1220-5761

Tipărit la
"PROGRESUL
ROMÂNESC" SA
Cațca Plevnei 114
Tehnoredactare
computerizată
Adrian Bălung
Revista "22"